อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

รองอำมาตย์โท ขุนชำนาญสัตวรักษ์ บ.ช.,บ.ม.

(ช่วง มหารักขกะ)

ณ ฌาปนสถานกรมตำรวจ วัดตรีทศเทพ

กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

รองอำมาตย์โท ขุนชำนาญสัตวรักษ์ บ.ช.,บ.ม.

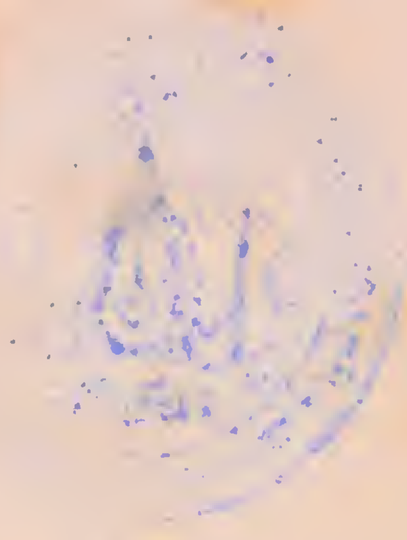
(ช่วง มหารักขกะ)

ณ ฌาปนสถานกรมตำรวจ วัดตรีทศเทพ

กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

ชาตะ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๓๘

มรณะ วันจันทร์ ที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๖

การบำเพ็ญกุศลศพ และสวดพระอภิธรรม ณ วัดตรีทศเทพ
กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ ๒๕—๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๖

ภรรยา และส่วนหนึ่งของลูกและหลาน ในการบำเพ็ญกุศลศพ
และสวดพระอภิธรรม

ประวัติ

รองอำมาตย์โท ขุนชำนาญสัตวรักษ์ (ช่วง มหารักขกะ) บ.ช., บ.ม.

ขุนชำนาญสัตวรักษ์ (ช่วง มหารักขกะ) เป็นบุตรคนที่สองของ นายกิ่ง และนางชื่น โตบุญเลี้ยง เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๘ ปีมะแม ณ ตำบลบางขุนพรหม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ได้รับพระราชทานนามสกุล "มหารักขกะ" ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพี่สาวคนเดียวคือ นางชุ่ม กาญจนโหติ (ถึงแก่กรรม)

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๒	ร.ร. สังเวชวิศยาราม	ประกาศนียบัตรมัธยม ๒
พ.ศ. ๒๔๕๔	ร.ร. เบญจมบพิตร	ประกาศนียบัตรมัธยม ๓
พ.ศ. ๒๔๖๔	ร.ร. สัตวแพทย์ของกรมเพาะปลูก	ประกาศนียบัตรวิชาสัตวแพทย์

การอุปสมบท

อุปสมบทที่วัดราชาธิวาส ตำบลสามเสน อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นเวลาหนึ่งพรรษา สอบได้นักธรรมเอก

ครอบครัว

ได้ทำการสมรสกับ นางสาวถนอมศรี คราประยูร บุตรีนายเจริญ และนางนวล คราประยูร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ มีบุตรธิดารวม ๙ คน คือ.—

๑. พันเอก (พิเศษ) ณรงค์ฤทธิ์ มหารักขกะ

๒. นาวาอากาศเอก (พิเศษ) นาวี มหารักขกะ

๓. แพทย์หญิง นารีศรี มหารักขกะ

๔. นายดำรงค์ฤทธิ์ มหารักขกะ

๕. นาวาอากาศตรี อุดมฤทธิ์ มหารักขกะ (ถึงแก่กรรมด้วยเฮลิคอปเตอร์กองทัพอากาศประสบอุบัติเหตุที่ดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔)

๖. ร้อยตำรวจโท ทวีฤทธิ์ มหารักขกะ

๗. นางไขศรี ตันศิริ (มหารักขกะ)

๘. ร้อยตำรวจโท บำรุงฤทธิ์ มหารักขกะ

๙. นางสาวนวลศรี มหารักขกะ

ตำแหน่งราชการ

๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๒	พนักงานชั้น ๖ กองเกษตร กรมเพาะปลูก กระทรวงเกษตราธิการ
๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔	แพทย์ผู้ช่วยแผนกรักษาสัตว์ กรมเพาะปลูก กระทรวงเกษตราธิการ
๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๖	แพทย์ชั้น ๒ แผนกรักษาสัตว์ กรมเพาะปลูก ประจำมณฑล อุบลราชธานี
๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖	แพทย์ชั้น ๑ แผนกรักษาสัตว์ กรมเพาะปลูก ประจำมณฑล อุบลราชธานี
๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑	แพทย์ชั้น ๔ แผนกรักษาสัตว์ กรมเพาะปลูก กระทรวงเกษตราธิการ
๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๓	แพทย์ชั้น ๓ แผนกรักษาสัตว์ กรมตรวจกสิกรรม กระทรวงเกษตราธิการ
๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓	แพทย์ชั้น ๓ แผนกรักษาสัตว์ กรมตรวจกสิกรรม ประจำจังหวัดกระบี่ มณฑลภูเก็ต
๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕	แพทย์ชั้น ๓ แผนกรักษาสัตว์ กรมตรวจกสิกรรม ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕	สัตวแพทย์แผนกปราบโรค และด่านกักสัตว์ประจำจังหวัดนครราชสีมา
๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕	ลาออกจากราชการเนื่องจากเจ็บป่วย
๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๗	กลับเข้ารับราชการตำแหน่งนายสัตวแพทย์-ตรี แผนกเภสัชกรรม กองสัตวรักษ์ กรมปศุสัตว์
๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑	ออกจากราชการเพราะเหตุสูงอายุ

เหตุที่ถึงแก่กรรม

คุณพ่อมีโรคประจำตัว คือ โรคหลอดลมอักเสบ และถุงลมในปอดพองเรื้อรัง เมื่อประมาณ ๖ ปีก่อน ถุงลมแตก และเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราชจนอาการเป็นปกติ และได้ตรวจพบกล้ามเนื้อของหัวใจบางส่วน มีเส้นเลือดอุดตันเรื้อรังแต่ไม่มีอาการอย่างใด

ก่อนมรณกรรมประมาณ ๒—๓ วัน ได้บ่นว่ามีอาการคล้ายเป็นไข้ และเจ็บหน้าอก จึงได้ไปหาแพทย์ประจำตัว แพทย์ได้ตรวจอาการไม่พบสิ่งผิดปกติและยังพูดคุยกันดี ครั้นกลับถึงบ้านขณะที่กำลังเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว ได้ล้มฟุบและหมดสติ ลูกหลานได้ช่วยกันปฐมพยาบาล และนำส่งโรงพยาบาลด่วน แพทย์ได้ช่วยจนสุดความสามารถ แต่ก็ไม่อาจจะช่วยได้ คุณพ่อได้จากไปอย่างกระทันหันด้วยอาการสงบ.

---

(๔)

คำไว้อาลัย

แด่

ขุนชำนาญสัตวรักษ์ (ช่วง มหารักขกะ)

เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๑๗ เวลาบ่าย ข้าพเจ้าตั้งใจจะไปยังสมาคมฌาปนกิจ วัดแจ้ง บางขุนศรี ตลิ่งชัน แต่รถประจำทางที่เคยเดินจากจังหวัดนนทบุรีกับสถานีขนส่งสายใต้ วันนั้นไม่ไปตามปรกติ ข้าพเจ้าจึงลงเสียที่ข้างวัดโพธิ์ ท่าเตียน แล้วเดินเรื่อยไป ตั้งใจว่าจะไปที่ปากคลองตลาดหาซื้อใบชาไปถวายพระ แต่ทำไมก็ไม่ทราบกลับนึกไปถึงขุนชำนาญสัตวรักษ์ โดยมีสิ่งใดดลใจให้นึกว่า มีนายตำรวจยศร้อยโทผู้หนึ่ง มีนามว่า บำรุงฤทธิ์ มหารักขกะ เคยได้ยินชื่อเสมอ ประจำอยู่สถานีตำรวจพระราชวัง ที่ข้าพเจ้าจะต้องผ่านไป เข้าใจว่าจะเป็นบุตรขุนชำนาญสัตวรักษ์ก็ได้ ข้าพเจ้าจึงแวะเข้าไปที่สถานีตำรวจนั้น แล้วสอบถามจนพบตัว ข้าพเจ้าถามว่า "เป็นบุตรขุนชำนาญฯ หรือ" เขาตอบใช่ ถามข้าพเจ้าว่า "มีธุระอะไรหรือครับ" ข้าพเจ้าจึงตอบไปว่า "เป็นเพื่อนกันกับท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ คู่หูกันทีเดียว" แล้วจึงได้นั่งคุยกัน ข้าพเจ้าเล่าให้เขาฟังว่า ข้าพเจ้ากับท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ เป็นทหารเรือรุ่นเดียวกันมา เป็นเสือป่าพรานหลวงมาด้วยกัน ในที่สุดมาเป็นสัตวแพทย์รุ่นเดียวกันอีก ระหว่างที่เป็นเสือป่าพรานหลวงรักษาพระองค์รัชกาลที่ ๖ นั้น ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข เหน็ดเหนื่อยยากตรากตรำมาด้วยกัน ได้มารับราชการด้วยกันที่กรมเพาะปลูก กระทรวงเกษตราธิการ ข้าพเจ้ามาได้ทราบว่าถึงแก่กรรมเสียแล้ว ก็รู้สึกมีความอาลัย ข้าพเจ้าจึงถามว่า จะฌาปนกิจเมื่อใด ก็ได้ทราบว่าประมาณต้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๗ นี้ แล้วบุตรของท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ เพื่อเป็นที่ระลึกของเพื่อนสัตวแพทย์สักเรื่องหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้นึกถึงกฎแห่งกรรมซึ่งมีมาแต่ปางก่อน จึงบันดาลให้มาพบกับบุตรของท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ โดยมิได้ตั้งใจมาก่อนเลย

ขุนชำนาญสัตวรักษ์ (ช่วง มหารักขกะ) ได้เคยร่วมรับราชการกับข้าพเจ้าในกรมเพาะปลูก กระทรวงเกษตราธิการ แล้วมาเข้าโรงเรียนสัตวแพทย์รุ่นเดียวกับข้าพเจ้า โดยเป็นศิษย์ของ **CAPTAIN STANLEY S.L.WOODS.** ขุนชำนาญสัตวรักษ์เป็นคนนิสัยเยือกเย็น ชอบสนุกไปทางลำตัด ดนตรีไทย เป็นนักตีขิมและซอด้วงด้วยทีเดียว สมัยนั้นข้าราชการในกรมเพาะปลูกชมนักหนาว่าสีซอด้วงได้หวานจับใจ เคยขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนบทลำตัดให้ ข้าพเจ้าก็เขียนให้แล้วเล่นด้วยกันสนุกสนานดีจริง ๆ

ขุนชำนาญสัตวรักษ์เป็นคนรักงาน ขยันมานะ เคยไปราชการป้องกันโรคระบาด—สัตว์กับข้าพเจ้า ณ เมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ขณะนั้นรถไฟเดินไปถึงแค่เมืองลำปาง จากนั้นก็ต้องขนสิ่งของไปขึ้นรถไฟที่แล่นบนยอดเขา เรียกว่ารถงาน จากลำปางถึงปางยาง ผ่านถ้ำขุนตาลแล้วจึงถึงเมืองเชียงใหม่ สมัยนั้นพระองค์เจ้าบวรเดช ฯ เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ ได้เดินทางไปกราบทูลรายงานตัวถึงบนดอยสุเทพ แล้วเลยขึ้นไปเยี่ยมฝรั่งเจ้าของห้างบอมเบย์ ซึ่งขึ้นไปตั้งห้างอยู่ที่ดอยบวกห้าเดี๋ยวนี้เป็นพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เวลานั้นถนนที่จะขึ้นดอยสุเทพยังไม่มี ต้องขึ้นช้าง ขากลับพระองค์เจ้าบวรเดช ฯ ประทานเลี้ยงอาหารกลางวันที่ตำหนักดอยสุเทพ เสร็จแล้วจึงเดินทางกลับที่พักที่เชียงใหม่ จากนั้นก็ออกตรวจรักษาโรคสัตว์ในอำเภอต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม่ ต้องเดินทางตรากตรำ บางทีขึ้นช้าง บางทีขี่ม้า ที่เดินด้วยเท้าก็มี แต่ท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ก็มิได้ออกปากบ่นว่าเหนื่อยยากอย่างไร มีแต่ร้องเพลงไทยเดิม ค่ำไหนนอนนั่นไม่เลือกที่ รอนแรมไปในป่าจากหมู่บ้านนี้ไปอยู่บ้านโน้น จากตำบลนี้ไปตำบลโน้น จากอำเภอนี้ไปอำเภอโน้น เป็นอยู่อย่างนี้ ทั้งฝนตกแดดออกก็ต้องไปเพราะเป็นหน้าที่ บางทีถึงเป็นไข้เป็นบิด ดูช่างเหน็ดเหนื่อยเสียจริง ๆ ท่านขุนชำนาญอดทนเป็นที่สุด เคยถามข้าพเจ้าว่า "เหนื่อยไหม" ข้าพเจ้าว่า "ไม่เหนื่อย" ขุนชำนาญ ฯ เห็นข้าพเจ้าไม่เหนื่อยก็ว่าไม่เหนื่อยเหมือนกัน ไปกันอีกก็ยังไหว ข้าพเจ้าก็เดินทางต่อไปอีกจน

เสร็จงาน ขุนชำนาญสัตวรักษ์ไม่ย่อท้อต่องานหนัก ไม่หวาดกลัวความยากลำบาก ไม่ยอมแพ้ภัยธรรมชาติ ไม่ว่าร้อนไม่ว่าหนาวไม่ว่าฝน ลองว่ามีงานต้องไปทำ ท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ เป็นคนซื่อสัตย์รักความจริง เป็นคนพูดตรง มีอุดมคติว่าต้องช่วยเหลือประชาชนอันเป็นหน้าที่ของสัตวแพทย์ หลังจากกลับจากเมืองเชียงใหม่แล้ว ข้าพเจ้าก็ยังได้ไปป้องกันโรคระบาดสัตว์หัวเมืองทางปักษ์ใต้ ร่วมกับท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์อีก ยิ่งลำบากกว่าทางเมืองเหนือขึ้นไปอีก เพราะประชาชนชาวปักษ์ใต้ เมืองปัตตานี, นราธิวาส และยะลา เป็นไทยอิสลามแต่พูดภาษาไทยไม่ได้พูดแต่มะลายู ต้องมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายปกครองไปเป็นล่ามแปล ยิ่งยากลำบาก แต่ขุนชำนาญสัตวรักษ์ ก็มานะอุตสาหะทำงานจนสำเร็จด้วยดี

เดี๋ยวนี้ ท่านขุนชำนาญสัตวรักษ์ เพื่อนของข้าพเจ้าได้จากข้าพเจ้า และเพื่อนที่ยังเหลืออยู่อีกไม่กี่คนไปแล้ว ไปสู่ที่สงบเยือกเย็นได้พักผ่อน หมดความห่วงกังวลในงานหนัก คงทิ้งไว้แต่ความดี และผลงานของท่านที่ปรากฏแก่หมู่บ้านในชนบท ข้าพเจ้าในฐานะตัวแทนของเพื่อน ๆ ขอแสดงความอาลัยรักในขุนชำนาญสัตวรักษ์ผู้นี้ด้วยความจริงใจ ขอวิญญาณของเพื่อนจงไปสู่สรวงสวรรค์ และสถิตย์อยู่ ณ ที่นั้นตลอดไป.

ด้วยความรัก—อาลัย

จากเพื่อน

ขุนเกษตรปสุกิจ

๓ มีนาคม ๒๕๑๗

(๗)

ด้วยความอาลัย - จากภรรยา

วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๖ เวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น.เศษ เป็นวันมรณะ-กรรมของขุนชำนาญสัตวรักษ์ สามีของข้าพเจ้า ได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในอดีตที่ท่านขุน ฯ กับข้าพเจ้า ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาถึง ๕๔ ปี ข้าพเจ้าจึงขอบันทึกความทรงจำไว้ ณ โอกาสนี้พอสังเขป

ชีวิตในการรับราชการเป็นสัตวแพทย์ส่วนใหญ่ของท่านขุน ฯ ได้อยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ มากกว่าในกรุงเทพ ฯ นับตั้งแต่ก่อนสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ การคมนาคม และการส่งข่าวติดต่อกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก และต้องใช้เวลามาก คราวหนึ่งที่ท่านขุน ฯ ได้โยกย้ายจากมณฑลอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ มาประจำอยู่ที่แผนกรักษาสัตว์ กรมเพาะปลูก (ในสมัยนั้นยังไม่มีกรมปศุสัตว์) จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ จึงได้ย้ายไปประจำจังหวัดกระบี่ มณฑลภูเก็ต ขณะนั้นบุตรชายคนโตอายุได้ ๙ ขวบ และบุตรชายคนที่สองอายุ ๗ ขวบ มิได้ติดตามไปด้วย โดยเหตุที่ท่านขุน ฯ เห็นว่าการศึกษาในหัวเมืองยังไม่เจริญแพร่หลาย เกรงว่าลูกจะได้รับการศึกษาไม่ดีพอเท่าที่ควร อนาคตข้างหน้าของลูกอาจจะต้องลำบากเช่น พ่อ—แม่ จึงตัดใจฝากลูกทั้งสองคนไว้กับพี่สาวของท่านขุน ฯ ที่กรุงเทพฯ แม้ว่าจะมีรายได้น้อยแต่ก็ต้องอดทนต่อสู้เพื่อส่งมาให้ลูกได้เล่าเรียนให้ดีที่สุด ต่อมาเมื่อบุตรคนที่สาม, สี่, ห้า และหกเติบโตขึ้น ท่านขุน ฯ ก็ได้ส่งมาฝากไว้กับคุณหยด และคุณเล็กน้อย นิมิเวส ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกันในกรุงเทพ ฯ เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ดีเช่นเดียวกัน นับว่าท่านเหล่านี้ได้มีส่วนช่วยเหลือให้ความอุปการะแก่บุตรของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นพระคุณที่ท่านขุน ฯ และข้าพเจ้ามิอาจลืมได้ อุปนิสัยของท่านขุน ฯ เป็นผู้รักสวยรักงามและมีระเบียบเรียบร้อย ชอบในทางช่าง มักประดิษฐสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ เป็นผู้ที่รักการดนตรี โดยเฉพาะชอบเครื่องสาย-ไทย ท่านขุน ฯ มักจะเข้าร่วมวงอยู่บ่อย ๆ คือ เล่นซอด้วงหรือขิม ในระหว่างปีอาภาค

เรียนเทอมปลายของลูก ๆ ท่านขุน ฯ จะต้องให้ลูก ๆ ทุกคนที่เล่าเรียนในกรุงเทพ ฯ เดินทางกลับไปเยี่ยมเยียนในต่างจังหวัดเป็นประจำทุกปี และจะฝึกสอนให้ลูก ๆ หัดเล่นเครื่องสายไทยตามถนัดของแต่ละคน จนร่วมเข้าวงกันในระหว่างครอบครัว ซึ่งเป็นความพอใจอย่างมากของท่านขุน ฯ และดูเหมือนจะเป็นความสุขภายในครอบครัวของเราที่ พ่อ—แม่ และลูก ๆ ได้มีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากันในระยะเวลาอันสั้น

ครั้นเมื่อลูกเติบใหญ่จนทุกคนมีการงานทำ และมีครอบครัวจนถึงชั้นหลาน—เหลน กันแล้ว ต่างก็แยกย้ายกันอยู่คนละแห่ง โอกาสที่จะพบปะกันก็น้อยลง แต่เมื่อลูก ๆ มาเยี่ยมเยียนท่านขุน ฯ มักจะพร่ำสั่งสอนลูกให้ประพฤติตนให้ดีงามเป็นที่เชื่อถือของผู้บังคับบัญชา เป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา ให้มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและกตัญญูรู้คุณคน หมั่นทำบุญให้ทานให้มากที่สุดเพื่อจะได้สะสมบุญกุศลไว้ในภพหน้า

ในบั้นปลายชีวิตของท่านขุน ฯ มักใช้เวลาว่างอยู่กับการปลูกต้นไม้, พึ่งเทศน์ ไปเยี่ยมเยียนและร่วมรับประทานอาหารตามบ้านลูก ๆ หลาน ๆ อยู่เสมอ ครั้งสุดท้ายได้ไปเยี่ยมแพทย์หญิง นารีศรี ฯ บุตรคนที่สามที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อกลับมาก็รู้สึกว่าสุขภาพร่างกายแข็งแรงขึ้นกว่าเดิมมาก และภายหลังจากนี้อีกไม่นานท่านขุน ฯ ก็ต้องจากข้าพเจ้าและลูก ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับ เป็นไปโดยรวดเร็ว และกระทันหัน แม้ว่าจะเป็นธรรมดาโลก ที่ไม่อาจมีผู้ใดจะหลีกเลี่ยงพ้นได้ก็ตาม แต่ข้าพเจ้าก็มีความเสียใจอย่างยิ่ง เพราะไม่มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยมาก่อน จึงขอให้ผลแห่งความดีงามที่ได้กระทำและสะสมไว้ จงนำดวงวิญญาณของท่านขุน ฯ ไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ

การบำเพ็ญกุศลศพ รวม ๗ วัน นอกจากบรรดาญาติมิตรแล้ว ยังมีท่านที่เคารพนับถือและส่วนราชการที่ลูก ๆ รับราชการอยู่ ได้กรุณาให้เกียรติมาร่วมเป็นเจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรมศพประจำคืน ณ วัดตรีทศเทพ ข้าพเจ้าและบรรดาลูก ๆ จึงขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย คือ .—

อังคาร ที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. ภริยา, บุตร, ธิดา เจ้าภาพ

พุธ ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. กองตรวจสินค้าขาออก กรมศุลกากร เจ้าภาพ

พฤหัสบดี ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. ฝ่ายวิศวกรรมการประปานครหลวง
กองอนามัยสิ่งแวดล้อมและกองแบบแผน
กระทรวงสาธารณะสุข เจ้าภาพ

ศุกร์ ที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. แผนกสารบรรณ สำนักงานเลขานุการกรม ฯ
กรมตำรวจ เจ้าภาพ

เสาร์ ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง เจ้าภาพ

อาทิตย์ที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. โรงเรียนทหารราบ ศูนย์การทหารราบ เจ้าภาพ

จันทร์ที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๖

เวลา ๑๙.๓๐ น. ลูกหลานท่าเตียน เจ้าภาพ

เวลา ๒๒.๐๐ น. เคลื่อนศพไปทำพิธีบรรจุศพ ณ วัดเทวราชกุญชร

ถนอมศรี มหารักขกะ

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๗

(๑๐)

อาช่วง (ดำ) ขุนชำนาญสัตวรักษ์

อาช่วงเป็นอาคนเดียวของผม ซึ่งเป็นที่รักและนับถือของผมเป็นอย่างยิ่ง และอาช่วงก็รักเอ็นดูผมมาก เราอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เด็กจนโตจึงได้แยกย้ายกันไปตามสภาพแห่งชีวิต แต่จิตใจก็ยังคงผูกพันกันอยู่เสมอไม่เสื่อมคลาย กระทั่งถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ที่ต้องจากกันไปตามกฎแห่งธรรมชาติ

เมื่อสมัยเด็ก ๆ ผมเรียกอาขุนว่า "อาช่วง" ต่อมาต้องเติมคำว่า "ดำ" ก็เพราะในหมู่ญาติของเราในตำบลบางขุนพรหม ยังมีพี่ช่วงขาวอีกคนหนึ่ง เมื่อโตขึ้นอาช่วงขอเปลี่ยนชื่อใหม่ เป็น "ประยูร" อยู่พักหนึ่ง บางครั้งผมจึงเรียก "อายูร" ด้วย จนเมื่ออาช่วงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์แล้ว จึงได้เรียกว่า "อาขุน" เรื่อยมา อาช่วงมีอายุแก่กว่าผม ๔ ปี แต่อาช่วงได้แสดงความเก่งกาจให้ผมเห็นเป็นที่เลื่อมใสน่านับถืออยู่เสมอ เช่น คราวหนึ่งเมื่ออาช่วงอายุประมาณ ๑๕ ปี มีพวกเพื่อน ๆ แถวบางขุนพรหม ที่เรียกว่าแขกยะวา เราเรียกกันว่า เพื่อนยะวา พวกนี้ชอบอวดเก่งรังแกเด็ก ได้ท้าอาช่วงว่ากำปั้นเล็ก เพราะอาช่วงมีรูปร่างผอมบาง อาช่วงก็บอกว่า "เอ้า ! แกกำหมัดเข้า แล้วเอากำปั้นมาชกกัน" ผลปรากฏว่าเพื่อนยะวาคนนั้นร้องโอย ๆ มือเคล็ดบวมยอมแพ้ อาช่วงคงเป็นปกติ พอมาถึงบ้านอาช่วงบอกผมว่า เจ็บมือมากเอามือให้ดู บวมไปทั้งข้อมือ แต่อดทนเอาไว้ไม่ให้พวกยะวามาอวดเก่งข่มเหงพวกเรา ทำให้ผมนึกชมอยู่ในใจว่า อาช่วงของผมคนนี้เก่งจัง ทั้งที่ตัวเล็กกว่าเขามาก

อาช่วงเป็นผู้ดูแลผมให้เข้าโรงเรียนวัดบางลำภู (วัดสังเวชวิศยาราม) อาช่วงเก่งทางกีฬามาก ผมต้องอยู่พวกอาช่วงเสมอ สมัยนั้นนักเรียนมักนิยมเล่นไม้หึ่ง และตี่จับเป็นพื้น อาช่วงเล่นเก่งทุกอย่าง ผมอยู่ด้วยจึงชนะไปด้วยทุกที สมัยก่อนการจราจรทางน้ำมีความสำคัญมาก อาช่วงเป็นนักว่ายน้ำตัวยง ทั้งพายเรือก็เก่ง เมื่อเรือบดล่มกลางแม่น้ำเจ้าพระยา อาช่วงจะกู้เรือโดยยกเรือคว่ำขึ้น และวางลงเหนือน้ำด้วยการชั่งน้ำหนักตัวให้พอดี แล้วขึ้นนั่งเรือได้ทุกที ผมทำไม่ได้แม้อาช่วงจะทำให้ดูกี่ครั้งก็ตาม

เมื่ออายุครบเกณฑ์ทหาร อาช่วงได้สมัครเป็นทหารเรือ แต่งเครื่องแบบสีขาวสะอาดตา เป็นภาพที่ชวนให้ผมรักชีวิตการเป็นทหารจนบัดนี้ ทุกวันอาทิตย์อาช่วงจะชวนผมไปที่สระน้ำ วัดสามพระยา เพื่อซักเครื่องแบบทหารเรือ ซึ่งอาช่วงทำอย่างประณีตเรียบร้อยมาก และสอนให้ผมรู้วิธีซักผ้าอย่างไรจึงจะสะอาดสวยงาม

อาช่วงมีความอดทนมาตั้งแต่เป็นเด็ก ไม่ว่าจะลำบากยากเข็นหรือเจ็บป่วดเพียงใดก็จะไม่ยอมปริปากบ่นเป็นอันขาด ผมยังจำได้ดีเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ-ปิยะมหาราช รัชกาลที่ ๕ เสด็จกลับจากประพาสทวีปยุโรป พวกเรานักเรียนไปเข้าแถวรายทางรับเสด็จสองข้างทางถนนราชดำเนิน ต้องสวมถุงน่องรองเท้าเป็นพิเศษ ปกติสมัยนั้นไม่ค่อยจะสวมรองเท้ากัน อาช่วงบอกผมว่า รองเท้าดีต้องดังอย่างนี้ (เวลาเดินมีเสียงดัง อ๊อด ๆ) ผมถามว่าทำไมต้องอย่างนั้น อาช่วงอธิบายว่า ถ้าไม่ดังก็จะไม่มีใครรู้ว่าเราใส่ "ตีนเหล็ก" อาจไปเหยียบ "ตีนหน่อ" (คือเท้าเปล่า) เข้าก็ได้ ผมยังจดจำคำว่า ตีนเหล็กเหยียบตีนหน่อได้มาจนกระทั่งบัดนี้ วันนั้นพวกเราเดินกะโผลกกะเผลกกันทุกคน เพราะรองเท้ากัด ส่วนอาช่วงเดินเฉย เมื่อกลับมาถึงบ้าน อาช่วงถอดรองท้าถุงเท้าให้ดู ส้นเท้าเป็นแผลถลอกหมดทั้งสองข้าง แต่อาช่วงก็อดทนผิดกับเด็กอื่น ๆ ภายหลังเมื่ออาช่วงเป็นสัตวแพทย์ ต้องเดินทางไปรักษาสัตว์แทบทุกตำบล ผมยังเคยล้ออาช่วงว่าเดินไปลำบากอย่างนั้น ส้นเท้าไม่บ่อกเปิ๊กเหมือนคราวรับเสด็จหรือ อาช่วงหัวเราะอย่างอารมณ์ดีตอบว่า เดี๋ยวนี้รองเท้ามันซื่อสัตย์แล้ว แต่วัวควายนี่ซิ เวลาฉีดยาให้มันบางทีมันดิ้นหลุดเตะเอาเจ็บมากทีเดียว อาช่วงเป็นนักสู้ที่อดทนตามแบบฉบับมาตั้งแต่เด็กจนสิ้นชีวิต ซึ่งอาช่วงก็ได้ประสบผลแห่งชัยชนะตลอดมา

อาช่วงมีความกล้าและรู้จักพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ มาตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ ในคราวเสด็จกลับจากประพาสทวีปยุโรปครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระปิยะมหาราช ทรงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานของขวัญแก่เด็ก ๆ อายุไม่เกิน ๑๐ ขวบ ผมยังจำได้ว่า มีเต็นท์กางอยู่ในสนามหลวง ด้านทิศเหนือ สิ่งของพระราชทานจัดวางไว้บนชั้นวาง

ของรูปไข่มีผ้าคลุม เด็กจะต้องเข้าไปเลือกหยิบของเอง ผู้ใหญ่จะไปหยิบให้หรือชี้ให้ไม่ได้ ผมเองต้องเกาะผู้ปกครองไว้แน่น เพราะความไม่กล้า อาช่วงจูงมือผมเดินเข้าไป ผมหยิบได้รถลากเล็ก ๆ มาคันหนึ่ง อาช่วงยืนพิจารณาอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็หยิบเอารถลากมาเหมือนกัน แต่ของอาช่วงมีน้ำหนักดี ลากแล้วไม่พลิกล้มง่ายเหมือนของผม เมื่อกลับมาถึงบ้านอาช่วงเก็บดอกพิกุลมาร้อยแต่งรถเสียสวยงาม และยังแต่งให้รถของผมด้วย ผมอยากขอเปลี่ยน อาช่วงทำท่าจะตามใจ แต่ผมนึกถึงภาพอาช่วงเป็นผู้นำผมเข้าไป และยืนพินิจพิจารณาอยู่ก่อนจึงหยิบของ ผมก็เลยไม่กล้าขอแลก นิสัยพินิจพิจารณาของอาช่วง และช่างตกแต่งนี้เป็นคุณสมบัติประจำตัวของอาช่วงมาแต่ไหนแต่ไรสิ่งของเครื่องใช้ เช่นหีบเดินทางจะจัดวางไว้เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่ตลอดเวลา

อาขุนเป็นข้าราชการที่มีความจงรักภักดี ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลอย่างสูง ทางสายเลือด คุณปู่ทวด และคุณปู่ของอาขุน เป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระยายงกิติราวุธ (โต) และนายราชบริรักษ์ (บุญเลี้ยง) ตามลำดับ เดิมอาขุน ใช้นามสกุล "โตบุญเลี้ยง" เมื่ออาขุนเป็นเสือป่าพรานหลวง ในรัชกาลที่ ๖ จึงได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "มหารักขกะ" ซึ่งทรงแปลจากคำว่า "โตบุญเลี้ยง" สมัยหนึ่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีผู้ขอคืนบรรดาศักดิ์กันมากเห็นจะกว่า ๘๐ % อาขุนเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ยอมคืนบรรดาศักดิ์ ผมเคยถามถึงเหตุผล อาขุนชี้แจงว่า "เราได้รับพระมหากรุณาธิคุณได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ด้วยทรงเห็นคุณความดีของเราเหตุใดเราจึงจะไปขอถวายคืน ชื่อที่พระราชทานให้ด้วยคุณความดีของเราเอง เท่ากับเราจะขอคืนคุณงามความดีของเราที่พระองค์ท่านก็ทรงรับรองแล้วหรือ จะสมควรแล้วหรือ แต่เรื่องนี้ก็เป็นสิทธิเสรีเฉพาะตัวที่แต่ละคนจะคิดเอาเอง" ผมฟังแล้วก็ได้ยึดถือคติของอาขุนมาจนบัดนี้ แม้ผมจะเคยถูกถอดยศบรรดาศักดิ์โดยการเมืองอยู่ระยะหนึ่ง แล้วก็ได้รับพระราชทานอภัยโทษ และได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์กลับ

คืนมาอีกดังเดิม ผมก็ยังถือคติอันนี้ของอาขุนอยู่จนบัดนี้ สมัยวัฒนธรรมตะวันตก แพร่หลาย ใคร ๆ ก็ว่าระบบศักดินาล้าสมัย แต่อาขุนก็ยังถือระบบนั้นด้วยความผ่องแผ้ว มีเกียรติ ไม่ทำลายหรือเบียดเบียนผู้ใด ไว้ศักดิ์ศรีของศักดินาจนวาระสุดท้ายปราศจากความมัวหมองใด ๆ ทั้งสิ้น

อาขุนเป็นคนรักธรรมชาติมาก ชอบปลูกต้นไม้ ครั้งหนึ่งเมื่อไม่นานมานี้เองถึงกับเคยขอให้ผมทำหนังสือถึงคณะปฏิวัติและเทศบาล ขอให้พิจารณาปลูกต้นหูกวางสองข้างทางถนนในกรุงเทพฯ เพื่อให้เกิดความร่มเย็นและสวยงามแก่ประชาชนคนเดินถนน ดีกว่าที่จะเอาต้นไม้อะไรเล็ก ๆ โกร๋น ๆ มาปลูกไว้ ไม่มีใบที่จะแผ่ความร่มเย็นเลย

อาขุนเป็นคนเรียบร้อย สุภาพ อ่อนโยนมากต่อคนทุกชั้นทุกวัย รักความสะอาดสวยงาม แต่งตัวอย่างประณีตสวยงามอยู่เสมอ เมื่อสมัยรับราชการเป็นสัตวแพทย์อยู่ที่มณฑลอุบลราชธานี ท่านเจ้าคุณเทศาฯ ถึงกับออกปากชมและยกย่องอาขุนแก่บรรดาข้าราชการอยู่เสมอว่า อาขุนนุ่งผ้าม่วงสวยที่สุดในศาลากลาง ไม่มีใครสู้ทีเดียว นอกจากนี้อาขุนยังมีฝีมือในทางดนตรีไทย ทางช่างไม้ แม้แต่เล่นบิลเลียดก็เก่ง แข่งขันทีไรก็ชนะเลิศทุกที ทั้งนี้ก็เพราะนิสัยเป็นคนมีความละเอียดละออ พิถีพิถัน จะทำอะไรต้องพินิจพิจารณาอย่างดีอยู่เสมอ ไม่สักแต่ทำให้เสร็จ ๆ ไปเท่านั้น

อาขุนมีลูกมากถึง ๙ คน แต่อาขุนก็รักลูกมากเหลือเกิน ตั้งใจส่งเสียให้ลูกทุกคนได้เล่าเรียนอย่างดีทุกคน คำพังเพยที่ว่า ลูกท้องหนึ่งย่อมต้องมีเสียจนได้สักคนนั้น ต้องยกเว้นสำหรับลูก ๆ ของอาขุน เพราะลูกของอาขุนทั้ง ๙ คน ดีทั้งหมดทุกคน ไม่มีเสียเลย ทั้งนี้เพราะความรักลูก และการอบรมลูกอย่างดีของอาขุน ผมนับถือว่าอาขุนเป็นพรหมของลูกจริง ๆ ชีวิตของอาขุนนั้นต้องประสบปัญหาอยู่เสมอ แต่อาขุนก็แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้สำเร็จอย่างดีทุกครั้ง เหมือนที่อาขุนกู้เรือขึ้นนั่งได้ทุกทีเมื่อตอนเป็นเด็ก ๆ ที่เล่ามาแล้ว

อาขุนเป็นผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ถึงวันพระต้องฟังเทศน์วัดพระแก้ว วัดมหาธาตุ ได้ชวนกันไปเสมอ จนในที่สุดสารภาพว่า เดินไม่ใคร่ไหว แต่กระนั้นก็สนใจอุปการะการบุญกุศลมิได้ขาด ขวนขวายที่จะให้สามเณรได้อุปสมบทเป็นภิกษุ และช่วยให้ภิกษุสามเณรได้มีอาวาสอาศัย ซึ่งสมัยนี้ค่อนข้างลำบากในความเจริญทางวัตถุ

ด้วยคุณความดีของอาขุนชำนาญสัตวรักษ์ ดังได้กล่าวมาแล้ว แม้ร่างกายท่านจะเป็นอนิจจังไปแล้ว และในโลกนี้มีแต่อนัตตาก็จริง แต่อย่างน้อยประวัติเกียรติคุณฉบับนี้จะส่งเสริมดวงวิญญาณของอาขุนให้ปรากฏไปอีกนานกว่าจะถึงอนัตตา ผมเชื่อเหลือเกินว่าวิญญาณอันบริสุทธิ์ของอาขุนเป็นสุคติในสัมปรายภพ เมื่อทราบความตั้งใจเขียนเพื่อสดุดีด้วยความสัตย์จริง เหมือนมาดลใจให้สมองและมือผมเขียนออกมาอย่างมากมายนี้ ขออธิษฐานด้วยความดีทั้งหลายจงห้อมล้อมวิญญาณของท่านในสถานพิมาณ จงประสบแด่ความสุขสำราญ มีอภินิหารดลแด่ความดีให้แก่วงศ์-ตระกูล ประเทศชาติ ตลอดไปเทอญ

ร่างกายเป็นอนิจจัง แต่วิญญาณก็ยังไม่ปรากฏการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ จึงตกอยู่ในห้วงแห่งความคิดนึก และประสบการณ์โดยเฉพาะตน ดังสมเด็จ-พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า การรู้แจ้งเห็นจริงเป็นไปโดยเฉพาะตน

ด้วยความรักและอาลัยอย่างยิ่ง

เรืออากาศเอก หลวงล่องหนเริงราญ (นาม พันธุนักรบ)

(๑๕)

รำลึกบูชาพระคุณคุณพ่อ

นับแต่ลูกเติบโตพอจำความได้เป็นต้นมา ลูกทุกคนได้รับการสั่งสอนอบรมตักเตือนแนะนำจากคุณพ่ออยู่เป็นนิจ ให้พยายามขยันหมั่นเพียรเล่าเรียนศึกษาแสวงหาวิชาความรู้ใส่ตัวเพื่อเป็นหนทางประกอบอาชีพเลี้ยงตนและครอบครัว เชิดชูวงศ์สกุลให้เจริญมั่นคงเป็นหลักฐานต่อไปในภายหน้า คุณพ่อมีความพยายาม และมุ่งมั่นอย่างแรงกล้า ที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกทุกคนได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุด คุณพ่อพูดเสมอว่า "พ่อไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรจะให้ลูก นอกจากวิชาความรู้" และคุณพ่อก็ได้ทำตามความปรารถนาในข้อนี้ ด้วยการเสียสละความยากลำบากทุกอย่างโดยไม่ท้อถอยเลย จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการเกินกำลังของท่าน เนื่องจากคุณพ่อมีรายได้ในขั้นปานกลาง และมีลูกมากถึง ๙ คน แต่คุณพ่อก็ต่อสู้อย่างที่เรียกได้ว่าสายตัวแทบจะขาด นอกจากคุณพ่อจะทุ่มเทรายได้ที่หามาได้ทั้งหมดเพื่อการศึกษาของลูก ๆ โดยไม่เคย หรือไม่มี โอกาสที่จะแสวงหาความสุขสนุกสบายให้แก่ตัวเองเลยแล้ว บางโอกาสต้องเป็นหนี้เป็นสินเขา คุณพ่อก็ยอมทุกอย่างเพื่อให้ลูก ๆ ได้เล่าเรียนอย่างดีที่สุด งานในหน้าที่ของคุณพ่อ เป็นงานที่ต้องเหน็ดเหนื่อยตรากตรำร่างกายเป็นอย่างมาก ต้องเดินทางด้วยเท้า ด้วยม้า ด้วยเกวียน บางครั้งก็ด้วยช้างเป็นพาหนะไปทำการป้องกันและปราบปรามโรคระบาดแก่ปศุสัตว์ และสัตว์พาหนะตามท้องที่ในชนบทอันห่างไกลและทุรกันดารทุกตำบล หมู่บ้านและอำเภอในจังหวัดต่าง ๆ คุณพ่อมีความอดทนและรักงานในหน้าที่เป็นอย่างยิ่ง ไม่เคยท้อถอยหรือปริปากบ่นแม้แต่น้อย มีแต่เคยพูดกับลูก ๆ เสมอว่า "พ่อทนได้ทุกอย่าง ไม่ว่าแดดว่าฝน ขอให้ลูกตั้งใจเรียนให้ดี พยายามสอบไล่ให้ได้ที่ ๑ พ่อสู้ความลำบากได้ทุกอย่างเพื่อให้ลูกได้เรียนดี ๆ จะได้ไม่ต้องลำบากเหมือนอย่างพ่อ" คุณพ่อจะดีใจและเป็นสุขที่สุดทุกครั้งที่ได้รับทราบถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของลูก ๆ

ความสำเร็จในชีวิตของลูกทุกคนได้มาจากหยาดเหงื่อ และความลำบากตรากตรำทั้งทางร่างกายและจิตใจของคุณพ่อ เกือบจะตลอดชีวิตของคุณพ่อ แม้ล่วง

เข้าวัยชราแล้วและได้ออกจากราชการแล้ว ลูก ๆ ได้จบการศึกษาและรับราชการ มีครอบครัวเป็นหลักฐานเกือบทุกคนแล้ว คุณพ่อก็ยังมีความห่วงใยในการศึกษาเล่าเรียนของหลาน ๆ ต่อไปอีก ลูกทุกคนจึงเป็นหนี้พระคุณของคุณพ่ออย่างไม่มีวันจะสนองพระคุณได้หมดสิ้น ลูกขอรำลึกบูชาพระคุณคุณพ่อ อันเป็นที่เคารพรักอย่างยิ่งของลูกทุกคนไว้จนกว่าชีวิตจะหาไม่

คุณพ่อได้จากลูกทุกคนไปอย่างไม่มีวันกลับโดยกระทันหัน อย่างที่ไม่คาดคิดไว้ก่อน คุณพ่อไม่ได้เจ็บป่วยอะไร ถึงแม้ว่าสุขภาพของคุณพ่อจะไม่สู้ดีนักในระยะที่อยู่ในวัยชรามากแล้วนี้ แต่คุณพ่อก็อยู่ในสภาพปกติธรรมดา การจากไปของคุณพ่อจึงเป็นความโศกเศร้าอาดูรอย่างใหญ่หลวงในชีวิตของลูกทุกคน

ขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงสถิตในสรวงสวรรค์ด้วยความสุขสงบ หากชาติหน้ามีจริงขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของคุณพ่อตลอดไปทุกชาติ.

จาก

ลูก

แสนอาลัยคุณพ่อผู้เป็นครูดนตรีของลูก

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับโดยกระทันหันของคุณพ่อ นอกจากจะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงในชีวิต ที่ต้องขาดความร่มเย็นจากร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกทุกคนแล้ว ลูกยังต้องสูญเสียครูดนตรีผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในการดนตรีไทยแก่ลูกทุกคนด้วย เพราะคุณพ่อเป็นทั้งครูดนตรีไทยของลูก ๆ และเป็นทั้งหัวหน้าวงดน-ตรีไทยในบ้านของเรา ตั้งแต่พวกเราลูก ๆ ยังเป็นเด็กจนกระทั่งถึงวาระการจากไปของคุณพ่อ

คุณพ่อได้ถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยให้แก่ลูก ๆ ทั้งทางสายเลือดและด้วยการฝึกสอนแนะนำ คุณพ่อเป็นนักดนตรีไทยสมัครเล่น ที่รักการดนตรีไทยอย่างฝังจิตฝังใจ เข้าเลือดเข้าเนื้อคนหนึ่ง คุณพ่อเล่นดนตรีไทยตั้งแต่อยู่ในวัยรุ่นจนถึงวัยชรา เครื่องดนตรีที่คุณพ่อถนัดและเล่นได้อย่างไพเราะเพราะพริ้งคือ ซอด้วงและขิม บางครั้งก็เคยเล่นเครื่องดนตรีอื่น ๆ อีกหลายอย่างเช่น ไวโอลิน และหีบเพลงชัก เป็นต้น ลูกทุกคนจึงเติบโตมาในท่ามกลางเสียงดนตรีของคุณพ่อ มีใจรักดนตรี และเล่นดนตรี เป็นมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กแทบทุกคน คุณพ่อจะฝึกหัดสั่งสอนให้ลูกเล่นเครื่องดนตรีที่ชอบหรือถนัดของแต่ละคนแล้วร่วมบรรเลงกันในหมู่พ่อและลูก ๆ ในยามว่างอยู่เสมอ เป็นความสุขและความเพลิดเพลินภายในบ้านอย่างยิ่ง

ความรักในดนตรีไทยอย่างเข้าเลือดเข้าเนื้อของคุณพ่อนี้ บางทีก็มีเรื่องขำ ๆ ที่คุณพ่อเคยเล่าให้ฟังอยู่หลายเรื่อง ดังเช่นเมื่อคุณพ่อยังหนุ่ม ๆ อยู่ เพิ่งหัดตีขิมได้เพลงสองเพลง ยังเทียบเสียงขิมไม่เป็น คืนหนึ่งเมื่อเสียงขิมเพี้ยนมากจนฟังไม่เป็นเพลง คุณพ่อก็อุ้มขิมขึ้นรถลากไปบ้านครู ปลุกครูขึ้นมาเทียบเสียงขิมให้ทั้งที่เป็นเวลาดึกตั้งสองยามกว่า คุณพ่อเล่าว่าครูท่านก็ดีใจหายไม่ว่าอะไรซักคำ คุณพ่อเพิ่ง

จะคิดขึ้นมาได้ตอนนั่งรถกลับบ้านว่า เวลามันดึกมากแล้วและเคราะห์ดีอย่างยิ่งที่ครูไม่ยักไล่ตะเพิดกลับมา กลับลุกขึ้นมาเทียบเสียงขิมให้เป็นอย่างดี เวลาไปเที่ยวงานในงานมหกรรมต่าง ๆ เช่น งานฉลองรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ถ้าไปพบกระโจมเครื่องสายไทยหรือวงโยธวาฑิตของกองดุริยางค์ทหารหรือตำรวจ ซึ่งบรรเลงเพลงไทยเดิมประเภทเพลงเถาและเพลงตับ ในเรื่องรามเกียรติ์เข้าละก็ คุณพ่อก็จะเข้าไปเกาะกระโจมฟังตั้งแต่หัวค่ำจนเลิกงานทีเดียว เป็นอันไม่ได้เดินเที่ยว เดินดูงานว่าเขามีอะไรกันที่อื่นอีกบ้าง เป็นดังนี้เสมอ เวลาที่คุณพ่อต้องออกไปป้องกันโรคระบาดสัตว์ตามท้องที่ในชนบท ซึ่งส่วนมากก็มักจะไปครั้งละเป็นแรมเดือน คุณพ่อก็จะหอบหิ้วเอาขิมหรือซอด้วงติดตัวไปด้วยเสมอ เพื่อเล่นแก้เหงาในยามว่าง เมื่อไม่นานมานี้เอง คุณพ่อยังคุยกับลูกถึงเรื่องดนตรี ตอนหนึ่งคุณพ่อได้พูดว่า "ถึงพ่อเจ็บหนักจวนจะตาย แต่ถ้ามีใครมาเล่นเครื่องสาย มโหรี ปี่พาทย์ให้ฟัง ก็จะไม่ว่าหนวกหูเลย อยากให้ขาดใจตายไปกับเสียงมโหรี เครื่องสายด้วยซ้ำ"

คุณพ่อได้สั่งสอนลูก ๆ ว่า ดนตรีไทยเป็นศิลปและวัฒนธรรมประจำชาติของไทยเรา เป็นเครื่องแสดงให้ทราบว่าเราเป็นคนไทย เพราะดนตรีไทยนั้นมีลักษณะพิเศษไม่เหมือนดนตรีของชาติใด และไม่น้อยหน้าชาติอื่นใดด้วย นอกจากนั้นการเล่นดนตรีไทยยังเป็นการขัดเกลาอุปนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน มีความประพฤติเรียบร้อย และเป็นการใช้เวลาไปในทางที่น่านิยม ดีกว่าที่จะไปเล่นซุกซนอย่างอื่น ทั้งเป็นความรู้พิเศษประดับตัวได้อย่างดีด้วย คุณพ่อเคยเป็นห่วงว่าการเล่นดนตรีอาจทำให้เสียผลในการเรียน จึงแนะนำไม่ให้ลูก ๆ หมกมุ่นในการเล่นดนตรีมากจนเกินไป แต่ผลปรากฏว่าการเล่นดนตรีไทยมิได้ทำให้เสียผลการเรียนเลย กลับเป็นการช่วยให้เรียนเก่งขึ้น เพราะดนตรีไทยต้องใช้ความจำมาก เป็นการฝึกฝนสมองในทางความจดจำได้อย่างดีวิธีหนึ่งทีเดียว

ต่อไปนี้จะไม่มีคุณพ่อมาร่วมวงดนตรีกับลูก ๆ อีกแล้ว จะไม่ได้ยินเสียงซอด้วง เสียงขิม อันไพเราะจับใจของคุณพ่ออีกแล้ว แต่เสียงซอด้วงและเสียงขิมของคุณพ่อจะยังดังกังวานแว่วอยู่ในหูของลูกมิรู้หาย ลูกเล่นดนตรีครั้งใดคงจะอดระลึกถึงคุณพ่อผู้เป็นทั้งคุณครูดนตรีของลูกเสียมิได้เลย.

ด้วยความเคารพรักและอาลัยอย่างยิ่ง

จาก

ลูก

◎ ดนตรี

สำเนียงที่ครวญแผ่วแล้วจางหาย
ถึงจะสิ้นสุดไปไม่กลับกลาย
ยังมิวายแว่วไหว อยู่ในทรวง ฯ๏~~

"คุณปู่ - คุณตาของหลาน ๆ"

หลาย ๆ ครั้งที่คุณปู่—คุณตา เคยพร่ำเตือนหลาน ๆ เสมอว่า "จะออกจากบ้านไปไหนมาไหน ขับรถขับรา อย่าลืมท่องนโมสามจบ รำลึกถึงพระรัตนตรัยจะแคล้วคลาดจากภัยอันตราย คนจะเมตตารักใคร่"

คุณปู่—คุณตา ไม่เคยเบื่อที่จะตักเตือนอย่างนี้ทุก ๆ ครั้งที่พบหลาน ๆ น้ำเสียงที่เป็นกังวล ห่วงใย อย่างจริงจัง ทำให้หลาน ๆ รู้สึกถึงความรักความเป็นห่วงที่คุณปู่—คุณตา มีต่อหลาน ๆ ได้อย่างชัดเจน

วันเวลาที่ผ่านไป ทำให้พบเห็นและมีประสบการณ์มากขึ้น คำเตือนของคุณปู่—คุณตา ที่หลาน ๆ เคยรับฟังได้กลับกลายเป็นเรื่องที่ต้องคิดและพยายามปฏิบัติตามมากกว่าเดิม

คุณปู่—คุณตา ของหลาน ๆ อายุยืนจนกระทั่งได้เป็นคุณปู่ทวด และมีเหลนเป็นคนแรกเมื่อปีก่อนนี้ หลาน ๆ ทุกคนชื่นชมและดูเหมือนว่าท่านยังไม่แก่เลย ท่านยังได้ให้ความอบอุ่นใจมั่นใจต่อหลาน ๆ เสมอ

จนถึงเวลานี้ ท่านได้จากหลาน ๆ ไปอย่างเงียบสงบ ด้วยเวลาอันรวดเร็วเหลือเกิน หลาน ๆ ทุกคนยังรู้สึกเหมือนว่า ความรัก ความเมตตาที่คุณปู่—คุณตา ได้เคยแสดงต่อหลาน ๆ ยังวนเวียนอยู่ในบรรยากาศอันอบอุ่นนั้น ทุกครั้งที่รำลึกถึงท่าน ความมั่นใจและรู้สึกปลอดภัยยังคงเป็นความรู้สึกที่เหมือนกับว่า คุณปู่—คุณตา อันเป็นที่รักและเคารพยิ่งของหลาน ๆ คอยให้ความเป็นห่วงอยู่ใกล้ ๆ ตลอดเวลา

ด้วยความรักเคารพของหลาน ขอน้อมจิตอธิษฐาน ภาวนาให้ดวงวิญญาณของคุณปู่—คุณตา จงมีแต่ความสุขสงบ สู่สัมปรายภพ เทอญ.

"หลาน ๆ"

เรื่องของความเกิด-ดับ

ของ

พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์

วัดหินหมากเป้ง

อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

เรื่องของความเกิด-ดับ

ของ

พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์

สังขารทั้งหลายทั้งที่เป็นรูปและเป็นนามล้วนเป็นอนิจจัง เกิด ๆ ดับ ๆ อยู่อย่างนั้นตลอดกาล มนุษย์ปุถุชนทั้งหลายเมื่อไม่สามารถจะต้านทาน หรือแก้ไขโดยประการใดได้แล้ว ก็มีแต่ปลอบใจตนเองว่า มันเป็นธรรมดาของมันอยู่อย่างนั้นเอง ช่างมันเถิด แต่ความจริงในใจแล้ว มันยังปล่อยวางความยึดถือว่า เราเกิด เราดับ เราเป็นทุกข์ ไม่ได้อยู่นั่นเอง แต่ก็ยังดีพอเอาตัวรอดไปได้ชั่วระยะหนึ่ง ส่วนท่านผู้รู้จริงเห็นจริงตามสภาพของสังขารทั้งหลายแล้ว เช่น พระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นต้น ท่านปล่อยวางได้เด็ดขาด ไม่หลงเข้าไปยึดเอาสังขารทั้งหลาย ทั้งภายใน (คือ ตัวของท่าน) และภายนอก (คือ นอกจากตัวของท่าน) ว่ามันมีความเกิดดับตามสภาพของมันอยู่อย่างนั้น ถึงรูปสังขารของท่านมันจะแสดงอาการเป็นอนิจจลักษณะออกมาให้ปรากฏ จิตตสังขารของท่านก็ไม่แต่ง สังขารจิตมันเลยกลายเป็นปัญญาพิจารณารูปนามเห็นสภาพตามเป็นจริงไปเสียแท้จริง อนิจจังความเกิดดับของสังขารนั้นแลมันแสดงอาการความทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลาย อนิจจังความไม่เที่ยงของสังขารทั้งหลาย ซึ่งใคร ๆ ห้ามมันไม่ได้ ก็คือตัวอนัตตานั่นเอง พระไตรลักษณะ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มิใช่ปรัชญา แต่มันเป็น สัจฉิตัพพธรรม การทำความเห็นให้แจ้งเห็นจริงในสัจจธรรมทั้งหลายของพระอริยเจ้า อันเป็นเครื่องทำให้ท่านละสังโยชน์ได้ในภูมินั้น ๆ (ขะยะวะยะธัมมาสังขารา) ขึ้นชื่อว่าสังขารธรรมทั้งหลายแล้วย่อมมีความสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา ในที่นี้ไม่ได้พูดถึงความเกิดขึ้นของสังขาร เพราะคำว่าสังขารก็หมายเอาความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น ๆ นั่นเอง ฉะนั้น จึงพูดแต่เฉพาะความสิ้นไปเสื่อมไปของมัน ถ้าจะพูดให้สั้นก็ว่าความสิ้นไปเสื่อมไปของสังขารเป็นธรรม ผู้มาพิจารณาเห็นตามเป็นจริงอย่างนี้แล้วก็เรียกว่าผู้เห็นธรรม

มนุษย์สัตว์ทั้งหลายกลัวความตาย แต่ยินดีกับความเกิด

เพราะเวลาเกิดมาทีแรกไม่มีใครรู้ตัว ถึงแม้คลอดออกมาแล้วก็ไม่ทราบว่าเราคลอดออกมาได้อย่างไร และคลอดออกมาจาก ณ ที่ไหนนับแต่คลอดออกมาแล้วจนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว มิใช่แต่พ่อแม่และญาติ ๆ เท่านั้น แม้คนบ้านใกล้เรือนเคียง ใครได้ข่าวก็พากันดีอกดีใจตื่นเต้นว่า ลูกเราเกิด ๆ หลานเราเกิดแล้ว ๆ ต่างก็พากันคอยวันคอยคืนอยากจะเห็นความเจริญเติบโตของเด็ก แต่ทุกคนหาได้ทราบไม่ว่า นั่นคือเราพากันยินดีพอใจกับความแก่ของเด็ก อันจะคืบคลานเข้าไปหาความตาย ความแก่ของครรภ์จนคลอดก็ดี ความเจริญเติบโตของเด็ก จนกระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาวก็ดี นั่นคือความแก่ของเขาอันใกล้เข้าไปหาความตายทุกที แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ทั้งผู้ที่ถูกความแก่คร่าไปอยู่ และผู้ที่เห็นความแก่กำลังคร่าเขาไปอยู่ก็ดี เมื่อเห็นเข้าแล้วแทนที่จะพากันสลดสังเวชและเศร้าใจ กลับพากันยินดีพอใจเป็นอย่างยิ่ง บางทีถึงกับพากันทำบุญฉลองเป็นการใหญ่เลยก็มี นั่นมันคล้าย ๆ กับว่าพากันยินดีตื่นเต้น ในเมื่อเห็นเขาผู้นั้นกำลังวิ่งเข้าไปใกล้จะกระโจนลงไปในเหวลึกนั่นเองต่อเมื่ออายุล่วงเข้ามัชฌิมวัย รูปร่างลักษณะอาการทุกส่วนของร่างกาย มีสภาพแปรปรวนผิดปกติ เช่น ผิวพรรณเคยผุดผ่องนิ่มนวลกลับกลายมาซูบซีดแข็งกระด้าง เนื้อหนังเคยเคร่งครั่งเปล่งปลั่ง กลับกลายมาย่นยู่หดหู่หนังเป็นเกลียวเป็นต้น จึงจะรู้ว่าตัวแก่แล้ว แต่ถึงกระนั้นบางคนยังไม่คิดเสียเลยว่า ความแก่นี้ใกล้จะเข้าถึงความตายอยู่แล้ว คราวนี้ถึงจะไม่เข้าไปหลงมัวเมาอยู่กับความสวยความงามละ แต่ไปเคร่งเครียดอยู่กับความทะยานอยากได้ ไม่รู้จักพอ. จนวัยชราเข้ามาถึงตัวหายใจหอบฮัก ๆ ทำงานอะไรก็ไม่ไหว มีแต่ใจอยากได้ถ่ายเดียว นั่นแลจึงจะรู้ว่าตนแก่หมดเรี่ยวแรงเสียแล้ว แต่บางคนยังฝืนความแก่อยู่ เลยหายาอายุวัฒนะหาน้ำศักดิ์สิทธิ์ หายาชูกำลังมากิน มารักษาความแก่นั้นไว้ให้มันแก่อยู่นาน ๆ อันเป็นที่น่ารำคาญตาแก่ท่านผู้รู้ทั้งหลายยิ่งนัก และสิ่งที่น่าเกลียดที่สุด บางคนยังหลง

มัวเมาในกามกิเลสอีกด้วย ลูก ๆ หลาน ๆ หนุ่ม ๆ สาว ๆ เขาเรียกพ่อลุงแม่ป้า พ่อตาแม่ยาย ด้วยความเคารพเพื่อเทิดทูนไว้ในที่สูง ไม่ชอบใจกลับโกรธเขาก็มี เมื่อจวนจะตายไม่มีความดีอันใดมาไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คร่ำครวญเดือดร้อนอยู่คนเดียว เพราะตนไม่ได้บำเพ็ญบุญกุศลอันใดไว้เป็นหลักของใจ คราวนี้กายไม่ยอมร่วมทำงานด้วยใจละ ใจก็จะมีแต่ว้าวุ่นขุ่นหมองอยู่เฉพาะคนเดียว นั่นหมายถึงเมื่อตายแล้วจะมีทุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้าอย่างไม่ต้องสงสัย ความตายจึงเป็นที่น่าหวาดกลัวของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายยิ่งนัก ถ้าตายอยู่ในข่ายของโมหะอวิชชาซึ่งตนไม่ได้ชำระเสียแล้ว ยิ่งเป็นของน่ากลัวมาก เพราะโมหะอวิชชาความหลงมัวเมาประมาทต่าง ๆ นั้นเป็นต้นเหตุให้เกิด ฉะนั้น ผู้ที่กลัวความเกิดไม่อยากเกิดอีก จึงต้องชำระโมหะอวิชชาที่หุ้มห่อจิตให้หมดไป มิใช่กลัวความตายแต่ไม่ได้ชำระจิต ความเกิดมันก็จะมีอีก เมื่อเกิดแล้วไม่ตายไม่มี ต้องตายแน่ ๆ ผู้กลัวความตายจึงต้องควรชำระโมหะอวิชชาที่หุ้มห่อจิตอันเป็นต้นเหตุให้เกิดให้หมดจด จึงจะไม่เกิดไม่ตายอีก ควรจะกลัวความเกิด อย่าไปกลัวความตายเลยจึงจะถูก

ความดิ้นรนของมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย เพื่อหนีทุกข์พ้นตาย

ทุกข์เป็นของมีค่ามหาศาล ทุกข์เป็นหนทางถึงพระนิพพาน ทุกข์เป็นอมตะของโลก ทุกข์เป็นของจริงของพระอริยเจ้าโดยส่วนเดียว ทุกข์เป็นเส้นชีวิตของชาวโลก ผู้ไม่มองดูทุกข์ไม่คำนึงถึงเรื่องทุกข์ เป็นคนไร้ค่าในโลก ผู้นั้นแลนอนจมอยู่ในกองทุกข์อย่างไม่มีวันตื่น มนุษย์ปุถุชนทั้งหลายผู้ไม่เห็นทุกข์ ไม่รู้แจ้งเห็นตามเป็นจริงของทุกข์แล้ว จึงพากันเดือดร้อนดิ้นรนอย่างยิ่ง เพื่อให้พ้นไปจากทุกข์นั้น ๆ แต่ก็หาได้สำเร็จตามความปรารถนาไม่ ผู้เกลียดทุกข์ก็คือผู้เกลียดธรรมนั่นเอง (ธัมมเทสิปราภโว) ผู้เกลียดธรรมเป็นผู้พ่ายแพ้ (ทุกข์)

มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเซลล์หรือประสาทมากกว่าสัตว์เหล่าอื่น บรรดาที่เกิดมาอยู่ร่วมโลกด้วยกัน เซลล์หรือประสาทเป็นตัวจักรทำงานอยู่ในร่างกายตลอดกาล จิตเป็นผู้รับรู้ เมื่อเซลล์หรือประสาททำงานมาก จิตก็รับภาระมากไปตามๆ กัน ในทางพระศาสนาเรียกว่า จิตมีอารมณ์มาก อารมณ์ของจิตนี้มีทั้งทุกข์ทั้งสุขคละเคล้ากันไป แต่อารมณ์ที่เฉยๆ นั้นหาได้ยาก ในคนทั่วไปบางคนอาจไม่ได้รับรสอารมณ์เสียเลยก็ได้ เว้นแต่ท่านที่ได้ฌานเท่านั้นจึงจะพบอารมณ์นี้ แท้จริงแล้วมนุษย์สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ จะหาความสุขอันแท้จริงแล้วอาจไม่ได้เสียเลยก็ว่าได้ ทุกข์นั้นแลเป็นพื้นเพของโลก ที่เข้าใจกันว่ามีความสุขนั้นๆ เพราะไปหลงยึดเอาความทุกข์มาเป็นความสุขต่างหาก เมื่อความทุกข์มากๆ เข้าความที่เข้าใจว่าสุขนั้นจะค่อยหายไปๆ ในผลที่สุดก็จะปรากฏแต่ทุกข์ล้วนๆ นั่นแลจึงจะรู้จักว่านั่นมิใช่ความสุขเสียแล้ว เช่นเราได้รถสวยๆ ยี่ห้อดีๆ ราคาแพงๆ มาไว้ในคุ้มครองสักคันหนึ่ง เราคงดีใจมากทีเดียว แต่ความทุกข์เพราะหาเงินมาซื้อรถ เราก็ไม่คำนึงถึงหรือลืมมันไปเสีย ได้รถมาแล้วต้องทำโรงให้มันอยู่ หรือใช้จ่ายเพื่อการรักษาหาคนใช้ให้มัน เราก็ไม่คำนึงถึงมันอีก มีแต่ดีใจได้รถคันสวย เวลาจะออกวิ่งก็ต้องเสียภาษี พร้อมกันนั้นไฟก็เผาธนบัตรไปพร้อมกันเลย เราก็ไม่สนใจ บางทีวิ่งออกไปชนเขาเหยียบคนตาย รถพังยับเยิน ดีไม่ดีตัวเราเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต นั่นแลจึงจะรู้สึกตัวว่า การมีรถมันเป็นทุกข์ตั้งแต่หาเงินมาซื้อ จนเจ็บตัว และอาจเสียค่าปรับใหม่อีกด้วย คราวนี้แหละจะประมวลเอาแต่ความทุกข์เดือดร้อนกลุ้มใจ มาสุมไว้ในอกแต่ผู้เดียว ความอิ่มใจดีใจหน้าบานมาแต่เดิมนั้นจะหายสูญไปในวูบเดียว ความสุขและการคล่องตัวเพราะใช้รถนั้นจะลืมไปหมด นี่แลคนเราผู้มีเซลล์หรือประสาทที่สมองมาก จึงมีความคิดมาก และเกิดปัญญาฉลาดเฉียบแหลมมากกว่าสัตว์เหล่าอื่น จนลืมตัวมัวเมาเข้าใจทุกข์ว่าเป็นสุข หลงใหลในวัฏฏจักร บางทีถึงกับทารุณกรรมผู้อื่น สัตว์เหล่าอื่นเห็นเป็นความสนุกเล่นไปได้ หากจักไม่หักทำลายเสียเลย ก็จะเข้าใจว่าเป็นยานพาหนะทิพย์อยู่ร่ำไป มนุษย์ปุถุชนคนเราที่ยังต้องขัง

อยู่ในกงขังของกิเลส มันเป็นเสียอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น นกในป่าคนจับมาจึงต้องขังกรง แต่มนุษย์ผู้หลงทั้งหลายจับตนเองยัดเข้ากรงแล้วร้องว่า ทุกข์ ๆ คนเรามันเป็นเสียอย่างนี้แหละ ดิ้นรนเพื่อหนีทุกข์พ้นตาย แต่กลับกลายเป็นหอบเอาความตายวิ่งเข้าหากองทุกข์ โลกมนุษย์ของเราเป็นเสียอย่างนี้ทั้งนั้น ถ้าไม่เป็นอย่างนั้นแล้วโลกนี้ก็จะไม่เป็นโลกอยู่ได้ มนุษย์ผู้ถูกขังกรงแล้วหักกรงหนีออกมาได้ในโลกนี้คนแรก คือ พระพุทธเจ้า และวิธีการอันพระองค์ทรงกระทำให้สำเร็จมาแล้วนั้นก็ได้ทรงสอนไว้เรียบร้อยแล้วเป็นอย่างดี นั่นคือ **อนุปุพพิกถา ๕**

อนุปุพพิกถา ๕ ได้แก่ :—

ทานกถา

คนเราก็เหมือนกับต้นทุเรียน เมื่อปลูกลงไปในดินแล้ว มีน้ำมีปุ๋ยหล่อเลี้ยงไว้ไม่ให้ตาย จึงจะเจริญเติบโตขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งมีดอกออกผลให้คนได้กิน คนเราผู้ต้องการอยากกินผลอันสุก คือ พ้นเสียจากกองทุกข์ ก็ต้องสร้างบุญกุศลความดีงามติดต่อกันไปอย่าได้ขาด คำสอนของพระพุทธเจ้ามิได้สอนแต่ให้คนหาเงินไปซื้อทุเรียนสุกตามตลาดมากินอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังสอนให้ทำสวนทุเรียนไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานอีกด้วย สวนทุเรียนไม่มี คนมีเงินก็ต้องท้องแห้งไปเหมือนกัน อนุปุพพิกถา ๕ เบื้องต้นสอนให้คนทำสวนรักษาต้นทุเรียนไว้ ถึงทุเรียนยังไม่ออกลูก เจ้าของสวนก็ยังภูมิใจว่า ต้นทุเรียนงามดีไม่ตาย และก็สบายใจในความหวังว่า ทุเรียนเราต้องให้ผลวันหนึ่งข้างหน้า คนเรายามได้รับความทุกข์เดือดร้อน อย่างน้อยนำขวดเป๊ปซี่สัก ๑ ขวดเข้าไปถวายพระ ก็ยังทำจิตใจให้เบิกบานขึ้นมาได้บ้าง ดีกว่าดื่มเหล้าเป็นขวด ๆ แล้วลงไปนอนซึมอยู่ข้างถนนเป็นไหน ๆ เพราะบุญกุศลทำให้เกิดผล คือ ความอิ่มใจ เย็นใจ ไม่มึนงงง่วงซึมเซ่อ หากยามได้รับความสุขโชคลาภเกิดผล สละทำบุญเลี้ยงพระสัก ๓—๔ องค์ ก็ยิ่งเพิ่มความอิ่มใจ

ขึ้นเป็นทวีคูณ บุญทานการกุศลเป็นของดี ชักจูงจิตใจของคนเราให้กระทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ชาวสวนเมื่อได้รับผลจนเป็นที่พอใจแล้ว ก็พยายามบุกเบิกที่ให้ได้กว้างขึ้น และปลูกพืชผลให้มากขึ้น เมื่อมีอาชีพเพียงพอแก่ความต้องการแล้ว ก็ไม่ต้องเป็นห่วงกับอาชีพอื่นต่อไป ผู้มีความสุขอิ่มใจในผลทานการให้ ย่อมทำใจของตนให้กว้างขวางไม่เบียดเบียนตนและคนอื่นอันเป็นเรื่องความเห็นแก่ตัว

สีลกถา

ความชั่วอันจะส่อแสดงออกมาทางกายและวาจาย่อมไม่มี เพราะความดีที่เขาได้กระทำมานั้น เข้าไปอัดจุกแน่นอยู่ในใจหมดแล้ว นั่นมันแสดงถึงเรื่องของศีลมาปรากฏขึ้นในตัวของเขาแล้ว ศีลตอนนั้นจึงไม่ต้องไปเรียกร้องและขอมาจากใคร ๆ ทั้งนั้น ที่ขอศีลสมาทานศีลทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น มันเป็นศาสนกิจเพื่อรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมอันดีงามของพุทธศาสนิกชนต่างหาก ศีลแท้เกิดจากจิตคิดวิรัตงดเว้นจากกรรมชั่ว อันประกอบด้วยกัลยาณธรรมที่มั่นคงเป็นพื้นฐานต่างหาก เหมือนต้นทุเรียนที่มีรากหยั่งลึกลงไปในดินมั่นคงดีแล้ว ความเติบโตของมันไม่มีใครบังคับมันดอก มันหากโตของมันเอง ผลิตดอกออกผลเต็มต้นสุกหวานเอง

สัคคกถา

บุคคลผู้ประกอบแต่กรรมดีมีทานรักษาศีล เป็นต้น ดังกล่าวมาแล้ว บางคนอาจไม่ทราบเสียเลยว่า การที่ตนได้กระทำมาแล้วนั้นชื่อว่าได้ทำบุญรักษาศีลถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เขารู้แต่ว่าการที่เขาทำมาแล้วนั้น เป็นความสุขอิ่มใจเขา เขาไม่ได้ทำเขาอดไม่ได้ เขาจึงต้องทำ หากมีท่านผู้รู้มาบอกเขาว่าการที่เธอทำอย่างนั้นเรียกว่าทำทาน การที่เธอทำอย่างนั้นเรียกว่ารักษาศีล ๕ ศีล ๘ กรรมบถ ๑๐ เขาก็จะได้รับความรอบรู้ ความเข้าใจ และเพิ่มความสุขความอิ่มใจขึ้นเป็น

ทวีคูณ หรือบางคนที่ยังไม่เคยได้กระทำเช่นนั้นมาก่อน พอได้รู้อานิสงส์ของการทำบุญก็อาจมีกำลังใจทำ หรือทำให้มาก ๆ ขึ้นก็ได้ คำสอนของพระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนทำดี แล้วให้เห็นอานิสงส์ของการทำดีนั้นด้วยใจของตนเอง จนเขาเกิดความเชื่อมั่นกล้าหาญในการทำความดีนั้น จนถึงจุดอิ่มแล้วคลายเอง เหมือนต้นทุเรียนเมื่อมันโตแก่เต็มที่แล้ว มันจะผลิตดอกออกผลตามลำพังของมันเอง ไม่ต้องมีการบังคับมัน

กามาทีนพ

ทุกสิ่งทุกอย่างของในโลกนี้ล้วนเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มิใช่ตัวตนของใครทั้งนั้น มันเป็นสมบัติอมตะของโลก แต่ผู้มัวเมาอยู่กับโลกก็ยังหลงสำคัญว่าสิ่งเหล่านั้น ๆ เป็นของกู ๆ หลงมัวเมารสชาติสารของโลกไม่รู้จักอิ่มจักพอ รสสารของโลกทำให้ประชาสัตว์หลงมึนเมาไม่รู้จักสร่าง ทางแก้ คือ อนุปุพพิกถา ๕ ดังได้อธิบายมาแล้ว คือ คนรู้จักพอ จึงยอมสละจาคะได้ ถึงจะสละไม่หมดก็ยังรู้จักพอแบ่งปันให้เป็นทานได้ ผู้ไม่รู้จักอิ่มจักพอถึงจะมีมากมีน้อยก็ไม่อิ่มไม่พอ เป็นการรักษาศีล ก็คือ ผู้เคยทำความผิดในโทษนั้น ๆ มาแล้ว ภายหลังอิ่มพอในพฤติกรรมนั้น ๆ จึงงดเว้นไม่ทำอีก ถึงแม้อานิสงส์คือความสุขอันเกิดจากการทำทานรักษาศีลก็ดี ก็ยังเจือปนด้วยอามิสและเป็นความสุขของผู้ยังติดอยู่ในกาม ธรรมดากามทั้งหลายแล้วมีความสุขน้อยทุกข์มากไม่คุ้มค่า มีแต่มายาล่อลวงให้มนุษย์สัตว์ทั้งหลายหลงติดเหมือนนายพรานเบ็ดล่อปลาให้หลงเหยื่อ ฉะนั้น เรื่องพรรค์นี้มันเป็นความรู้ความเห็นเฉพาะของผู้อิ่มจากกามทั้งหลายแล้วเท่านั้น ผู้ที่ยังไม่อิ่มแล้วอย่าว่าแต่ครูบาอาจารย์เลยจะแสดงให้เขาเข้าใจ แม้แต่พระพุทธเจ้าจะดึงแขนเขามานั่งฟังเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ เขาก็ยังไม่ลงความเห็นอยู่นั่นเอง ต่อเมื่อฤทธิ์เดชของกามที่เขาหลงว่าเป็นทิพยสุขแสดงเดชออกมา เช่น ลูกรักที่นำความสุขมาให้แก่เขา หรือผัว—เมียสวย ๆ ที่นำความอิ่มใจมาให้แก่เขา เจ็บป่วยล้มตายนั้นแล เขาจึงจะรู้จัก

รสชาติของกามว่ามีพิษสงเพียงไร คราวนี้ไม่มีใครบอกเขาละ เขาจะรู้ด้วยตนเองทีเดียวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่เที่ยงเอาจริงหนอ

ท่านพรรณนากามาทีนพไว้เป็นเอนกประการ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทั้ง ๕ นี้เป็นเครื่องยั่วยวนชวนให้คนหลงรักชอบใจ หลงใหลเข้าใจว่าเป็นของจริงของจัง นำความสุขทำประโยชน์ให้แก่ตนอย่างแท้จริง พูดง่าย ๆ ว่าเห็นเป็นคุณไปหมด จึงถอนตัวไม่ได้ ส่วนผู้ที่จะละได้ต้องเห็นโทษของทั้ง ๕ นั้นเสียก่อนจึงจะละได้ หากเห็นโทษของกามโดยบังเอิญ เช่น เกิดทะเลาะ เกลียด โกรธกับคู่รัก เป็นต้น แล้วเบื่อหน่าย ก็จะเห็นเป็นครั้งคราว การเห็นเช่นนั้นจะไม่เป็นการเบื่อหน่ายกิเลสได้อย่างจริงจังเลย เมื่อหายจากเกลียดโกรธกันแล้วอาจติดแน่นยิ่งขึ้นกว่าเดิมก็ได้

ผู้จะเห็นโทษของกามที่เรียกว่า กามาทีนพ แท้ ต้องเห็นโทษด้วยปัญญาอันมีสัมมาทิฏฐิเป็นรากฐาน ไม่ว่าเวลาบังเอิญหรือเวลาปกติก็จะเห็นเช่นเดียวกัน คือ จะเห็นว่าเป็นมูลเหตุแห่งกองทุกข์ให้ลุ่มหลงมัวเมาหาสาระมิได้ ท่านแสดงโทษของกามไว้มาก เช่น กามทั้งหลายเปรียบเหมือนของยืมมา คือ กามมีรูป เป็นต้น มิได้มีอยู่ในตา แต่แสงสะท้อนจากรูปเข้าไปปรากฏอยู่ในตา ตาจึงเห็นรูป ฉะนั้น ตาได้ชื่อว่าไปยืมเอารูปภายนอกเข้ามาไว้ดูในตา เสียง—กลิ่น—รส—โผฏฐัพพะ ก็ทำนองเดียวกันนี้ กามเปรียบเหมือนก้อนเนื้อที่วางไว้บนหม้อกะทะที่ร้อน เมื่อนั้นมีแต่จะแห้งเกรียมไหม้เป็นถ่านเถ้าไปในที่สุด กามทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ที่หลงมัวเมาอยู่กับ รูป—เสียง—กลิ่น—รส—โผฏฐัพพะ ก็เช่นนั้นเหมือนกัน มีแต่จะทำให้ทุกข์ตรอมใจ มีความสุขน้อยไม่คุ้มค่า ไฟไหม้น้ำร้อนลวกปวดเจ็บสาหัส ถึงมียาดีมาใส่กว่าจะหายปวดก็นาน ถึงจะหายแล้วบางทียังเป็นแผลอยู่เลย ในที่สุดท่านแสดงไว้เหมือนสุนัขแทะกระดูกไม่มีเนื้อติด แทะสักเท่าไร ๆ จะไม่มีเนื้อออกมาติดปากเลย อย่างดีแค่ถูกกลิ่นสาบ ๆ เนื้อ แล้วน้ำลายพรูออกมาเท่านั้นเอง ผู้มีปัญญาพิจารณา

เห็นโทษของกามอย่างนั้นแล้ว จิตจะหดหู่เหี่ยวแห้งไม่เข้าไปชุ่มชื่นอยู่ในกามคุณทั้งห้า แล้วจะอิ่มใจอยู่ในความวิเวกสงบจากกามของตนเอง ทุเรียนสุกแก่งอมแล้วก้านของมันจะเหี่ยวแห้งหลุดหล่นเอง โดยมิได้ห่วงใยอาลัยในต้นของมันฉันใด ผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นโทษในกามทั้งหลายด้วยญาณทัศนะแล้ว ถึงแม้จะยังออกบวชไม่ได้ ก็ได้ชื่อว่าเนกขัมมะ

เนกขัมมกถา

กามคุณห้าเป็นรากเหง้าของโลก โลกนี้ที่ว่าเป็นโลกก็เพราะกามคุณห้าเป็นเครื่องวัดเป็นเครื่องหมาย ถ้ารากคือกามคุณห้ายังหยั่งลึกเหนียวแน่นสดชื่นดีอยู่ตราบใด โลกนี้ก็ยังเจริญงอกงามอยู่ตราบนั้น แต่ทุกสิ่งทุกอย่างก็ไม่พ้นจากอนิจ-จลักษณะ ลูกไม้แก่ลาต้นหล่นลงดิน ครรภ์แก่เด็กลาแม่คลอดออกมาดูโลก คนเฒ่าแก่ลาโลกกลับไปเมืองผี ธรรมดาของมันก็เป็นอยู่อย่างนี้ แต่คนแก่กาม ยิ่งแก่ยิ่งเหนียวแน่น ไม่เหมือนคนแก่ปัญญาแก่วิชา ค่อยหลุดค่อยร่วงออกจากกาม เดินตามมัคควิถีมีฌาน สมาธิ มรรค ผล นิพพานเป็นที่สุด พระพุทธองค์จึงทรงตรัสปัญญาว่า เป็นแก้วของนรชน ปัญญาเป็นของประเสริฐสุด ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายจะบริสุทธิ์ได้ก็ด้วยปัญญา

เนกขัมมะการออกจากกามทางกายไม่สู้สำคัญนัก เพราะกามคือความใคร่ในอารมณ์ทั้งห้ายังเป็นไฟเผาผลาญหัวใจอยู่ **การออกจากกามด้วยใจอันมีปัญญาเป็นเครื่องกำจัดนับว่าสำคัญมาก** หากออกพร้อมกันทั้งสองอย่างแล้วเป็นของบริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คำสอนของพระพุทธเจ้า สอนให้คนละชั่วบำเพ็ญความดีไปโดยลำดับ คือสอนแต่ง่ายไปหายาก แต่หยาบ ๆ ไปหาละเอียด ถ้าทำถูกตามคำสอนของพระองค์แล้วความดีที่ได้มานั้นย่อมมีเวลาอิ่มเวลาพอ ความอิ่มความพอในความดีความงานนั้นอันหมายถึงการชำระจิตให้สะอาด เมื่อใจสะอาดเต็มที่แล้วเครื่องชำระก็ไม่ต้องการ

ผ้าที่สกปรกมากๆ ซักหนเดียวมันจะสะอาดได้อย่างไร และเมื่อผ้าสะอาดดีแล้ว เครื่องชำระ (แฟ้ป) ก็ไม่ต้องใช้ อนุปุพพิกถา เป็นแนวการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั่วไปในการประกาศพระศาสนา เว้นแต่บางกรณีที่ผู้รับฟังมีอุปนิสัยวาสนาแก่กล้า สามารถรู้แจ้งแทงตลอดในสัจจธรรมได้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงอริยสัจสี่ให้ฟังทีเดียว อนุปุพพิกถา ๕ นี้แม้ในปัจจุบันนี้ พระธรรมกถึกก็ยังใช้อยู่ตลอดมา ผู้ปฏิบัติก็ปฏิบัติตามนั้นโดยสม่ำเสมอมาไม่ขาดสาย

ข้อแรกทานกถา สอนให้รู้จักสละวัตถุสิ่งของของตนที่ตนมีอยู่ เพื่อประโยชน์ความสุขแก่ผู้อื่น พร้อมกันนั้นตนเองก็พลอยได้รับความสุขความอิ่มใจไปด้วย และช่วยให้ผูกมิตรไมตรีสามัคคีในสังคมอีกด้วย เรียกว่าการให้ไม่เสียผล

สีลกถา สอนให้เข้าจึงใจ คือเมื่อเห็นคุณานิสงส์ของการทำทาน การสละวัตถุภายนอกแล้ว จึงสอนให้งดเว้นจากความเห็นประโยชน์ส่วนตัวด้วยใจ การลืมคิดถึงอกเขาอกเราอันจะทำให้คนอื่นและสัตว์อื่นเป็นทุกข์เดือดร้อน เป็นภัยแก่สังคมอย่างร้ายแรง เมื่อสังคมใดมีการสละจาคะและไม่เห็นแก่ได้โดยส่วนเดียวแล้ว ต่างก็มีความเคารพรักและเมตตาอารีต่อกัน ในสังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุขโดยมากปราศจากเวรภัยในหมู่กันและกัน เรียกว่าอานิสงส์เกิดขึ้นจากการทำทานรักษาศีลฯ ความสุขในขั้นนี้เป็นอามิสสุข ความสุขที่ยังมีอามิสเป็นที่เกาะเกี่ยวอยู่ และสุขในวงสังคมเท่านั้น จึงเป็นความสุขที่ไม่แน่นอนอาจพังลงเมื่อไรก็ได้ แต่ผู้ที่ยังไม่เคยได้ก็อยากได้ ผู้ที่ได้แล้วก็ติดอกติดใจเหมือนกับเด็กกระหายอยากได้ของเล่น แต่เมื่อผู้ที่ได้รับรสชาติของความสุขในขั้นนี้ด้วยตนเองแล้วจะเห็นโทษ เบื่อหน่ายคลายความยินดีในความสุขนั้น จิตตอนนี้เรียกว่าคลายออกจากกามารมณ์ได้แล้ว ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จึงจะทรงแสดงอริยสัจจธรรม เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในสัจจธรรมจนบรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป

ต้นตอที่ทำให้เกิดทุกข์และดับทุกข์

ในโลกนี้นอกจากรูปกับนาม คือกายกับใจแล้วจะมีอะไรอีก สุขและทุกข์ก็ดี นอกจากทุกข์กายและทุกข์ใจแล้วจะมีอะไรและที่ไหนอีก เมื่อของทั้งสองอย่างนั้นเกิดขึ้นแล้ว หากไม่ตั้งอยู่บนกายและบนใจนี้แล้ว ก็ไม่ทราบว่ามันจะตั้งอยู่ได้อย่างไรและที่ไหน จิตก็เหมือนกันถ้าบุคคลจะทำการใด ๆ เพื่อให้พ้นไปจากทุกข์ ถ้าไม่ทำให้พ้นไปจากกายจากใจนี้แล้ว ก็จะเพื่อประโยชน์อันใด แต่ทุกข์ก็มีอิทธิพลเหนือคำสอนของครูบาอาจารย์และใคร ๆ ทั้งหมด ทุกข์นั้นแหละเป็นเครื่องหล่อ-หลอมคนให้เป็นคน ให้มีความขยันหมั่นเพียรให้พึ่งตนเองได้ ให้เป็นครูบาอาจารย์อบรมสั่งสอนคนอื่นอย่างดีที่สุด ทุกข์เป็นมัคคุเทศน์นำทางให้คนตั้งตัวได้ทุกข์เป็นเครื่องดึงดูดให้คนสร้างความดีความงามมีทำทานรักษาศีล เป็นต้น **ทุกข์เป็นเครื่องวัดความสุขเสมือนปรอทเป็นเครื่องวัดอุณหภูมิ** ผู้มีความสุขมากสุขน้อยต้องเอาทุกข์เข้าไปวัดเทียบ ผู้เกลียดทุกข์ไม่ชอบทุกข์ ก็คือ ผู้ที่ไม่มีปรอท ผู้ชอบทุกข์รักทุกข์ก็คือผู้มีปรอทแต่ไม่ได้ทำการวัด ผู้เจริญฌานละนิวรณ์ห้าได้ก็ต้องใช้ปรอทนี้เป็นเครื่องวัด กายกับใจนี้เป็นพื้นฐานของโลก (คือ ทุกข์) ผู้มีปัญญาทั้งหลายหยิบยกเอาทุกข์อันนี้ขึ้นมาพิจารณา จนทราบเรื่องของทุกข์พร้อมด้วยมูลเหตุให้เกิดทุกข์แล้วปล่อยวางทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ด้วยอุบายปัญญาอันชอบ จนบรรลุมรรคผลนิพ-พานได้ ก็ล้วนแล้วแต่มาตั้งต้นดำเนินไปจากกายกับใจ (คือทุกข์) นี้ทั้งนั้น

จะเห็นกายกับใจแบ่งภาคกันได้
ต่อเมื่อจิตเข้าถึงฌาน–สมาธิ แล้ว

จิตเป็นของหาตัวตนมิได้ ต่อเมื่อประสมโรงกันเข้ากับกายแล้วจึงจะแสดงอาการออกมาให้ปรากฏแก่สายตาของคนอื่นได้ จิตเป็นสภาวธรรมอันหนึ่ง ซึ่งใคร ๆ ชี้ไม่ออกบอกไม่ถูก แต่ตัวของมันรู้ตัวมันเอง ถ้ามันส่งส่ายออกมาตามประสาทต่าง ๆ

เช่นส่งออกมาตามจักษุประสาท เป็นต้น เรียกว่าจิต ถ้ามันไปรับเอาแสงสะท้อนของรูปที่มากระทบจักษุประสาทนั้น เรียกว่าวิญญาณ ถ้ามันไปยึดเอารูปนั้นเข้ามาไว้ เรียกว่าอารมณ์ ถ้าเกิดพอใจ ดีใจ เสียใจ อะไรขึ้นมา เรียกว่าเวทนา ถ้าเกิดความอยากให้มันเป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดไป หรือไม่อยากให้เป็นอย่างนั้นอีก เรียกว่าตัณหา ชื่อของจิตนี้มีมากเรียกตามอาการลักษณะของมันที่มันแสดงออกมา ที่สมมุติเรียกชื่อมานี้ เป็นแต่เพียงเล็กน้อยตามความเข้าใจของผู้เขียนเท่านั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลายอาจเรียกได้มากและสมมุติได้มากกว่านี้ หรืออาจเรียกชื่อผิดแผกออกไปจากนี้ก็ได้ ที่แสดงมานี้พอให้เข้าใจถึงเรื่องที่ว่า จิต—วิญญาณ—อารมณ์—เวทนา ยังก่อนยังไม่จัดเข้าเป็นกิเลส พอเข้าเขตตัณหาแล้วนั้นแล จิตตอนนั้นจึงจะมืดมนเศร้าหมอง ที่เรียกว่ากิเลส ตัณหา ก็ต้องเกิดตามสายของรูปธรรม มีรูป—เสียง เป็นต้น ฉะนั้นเพียงแต่ลำพัง จิต—วิญญาณ—อารมณ์—เวทนา จึงยังไม่เกิดกิเลส พอถึงขั้นตัณหาจึงเกิดกิเลส ที่ท่านแสดงถึงเรื่องกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปดก็จัดตามสายนี้เอง เรื่องทั้งหมดที่อธิบายมานี้ ถ้าหากจิตยังไม่เข้าถึง ฌานสมาธิ ระงับอารมณ์ภายนอกให้ขาดออกจากจิตเสียก่อนแล้ว ถึงแม้ชื่อและนามของกิเลสเราจะจำได้แม่นยำสักปานใดก็ตาม จะไม่มีวันรู้หน้าตาตัวจริงของกิเลสเลย เพราะกิเลสเป็นสภาวธรรมอันหนึ่งเหมือนกัน **เมื่อจิตที่อบรมดีแล้วแบ่งภาคออกมาจากรูปธรรมได้ นั่นแลจิตจึงจะสามารถรู้ตัวกิเลสได้ถูกต้อง** กิเลสของจิตเมื่อผู้มาเข้าใจโดยนัยนี้แล้ว สามารถชำระให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ ส่วนกายเป็นรูปธาตุ จะชำระอย่างไร ๆ ภายในใจก็ยังสกปรกอยู่เช่นเดิม ดีหน่อยเมื่อชำระใจให้สะอาดดีแล้ว อาการกิริยาของกายมันจะเรียบร้อยขึ้น

กายกับใจเมื่อประสมโรงกันเข้าแล้วย่อมสามารถกระทำกรรมใด ๆ ได้ทุกอย่างไม่เลือก แล้วแต่จิตจะบัญชา แต่ผลกรรมหรือผลงานที่เรียกว่าวิบาก ที่ทั้งสองร่วมกันกระทำนั้น เมื่อยังอยู่ร่วมกันก็ร่วมกันรับร่วมกันเสวยต่อไป เมื่อรูปแตก

กายดับเขาหนีไปตั้งทัพอยู่เฉพาะเขา คือเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม ตามสภาพของมันแล้ว คราวนี้จิตเป็นผู้รับเคราะห์กรรมแต่คนเดียว เหมือนลูกไม้มีทุเรียน เป็นต้น เมื่อแก่สุกงอมแล้วหลุดหล่นลงจากต้นโดยมิได้บอกกล่าวลาต้นเลย ได้เมล็ดได้เนื้อสุกหอมหวานแล้วก็ไป เมื่อเมล็ดยังไม่ลีบไม่เน่าเขาไปสร้างต้นสร้างผลงอกงามขึ้นอีก จิตก็เช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อกายแตกดับไม่รับรู้อะไรแล้ว จิตเป็นผู้รับภาระผลกรรมแต่ผู้เดียว ผลกรรมนี่แหละที่จะนำจิตให้ไปก่อเกิดในภพนั้น ๆ ต่อไป สมดังพุทธภาษิตว่า กัมมัสสกา จิตสร้างกรรมอันใดไว้ กัมมทายาทา จิตผู้สร้างกรรมนั้นแลจักได้รับผลของกรรมนั้นต่อไป กัมมโยนิ กรรมเป็นผู้ให้กำเนิด กัมมพันธุ กรรมเป็นต้นตระกูลของความเกิด กัมมปฏิสรณา กรรมเป็นที่พึ่งของจิต หรือจิตอาศัยกรรมเป็นที่ดำเนินก็ว่า

จิตที่จะไปเกิดในกามภูมิ

รูปกับนามหรือกายกับจิตนี้ เป็นที่อยู่อาศัยของกามกิเลส ถ้าจิตยังกอปรด้วยกามกิเลสอยู่แล้ว จำต้องมาเกาะเกี่ยวเกิดในกามภูมิอันนี้อีกต่อไป กามภูมิเป็นศูนย์กลางของภูมิทั้งหลาย ผู้จะไปเกิดในสุคติกามาพจรทั้ง ๖ เป็นต้น ก็ต้องมาสร้างสมเสบียงเอาจากนี้ ผู้จะไปสู่อบายภูมิมีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น ก็ต้องมาสร้างสมเอาบาปกรรม ณ ที่นี้ทั้งนั้น แม้ผู้ที่ท่านจะถึงมรรคผลนิพพาน ก็ต้องมาสร้างบารมีเอา ณ ที่นี้ทั้งนั้นเหมือนกัน กามภูมิเป็นสถานที่น่าอภิรมย์ชื่นใจของผู้ยังไม่อิ่มไม่พอในกามทั้งหลายจึงได้นามเรียกว่า กามคุณห้า ได้แก่ รูป—เสียง—กลิ่น—รส—โผฏฐัพพะทั้งห้านี้อำนวยคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ยังต้องการและปรารถนาอยู่นั้นเอง แต่ผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นโทษของกามคุณทั้งห้าแล้ว รู้สึกอิ่มพอและเบื่อหน่ายสละถอนเสีย ดังได้อธิบายมาแล้วในกามาทีนพ ฯ

จิตที่พอใจรักใคร่ติดมั่นอยู่ในกามภูมิ ย่อมยินดีพอใจอยู่กับอารมณ์ทั้งห้า มีรูป เป็นต้น แม้จะประกอบกรรมใด ๆ ก็ย่อมหวังผลเพื่ออารมณ์ทั้งห้านี้ทั้งนั้น เมื่อกายกับใจยังร่วมกันสร้างกรรมที่กามาพจรกุศลอยู่ ผลที่ได้รับก็ร่วมกันเสวยต่อไป เมื่อกายทรงอยู่ตลอดกาลอายุขัยดับไปแล้ว ผลกรรมนั้นยังไม่สิ้นจิตก็รับภาระต่อไป กรรมจะเป็นมัคคุเทศก์นำจิตให้ไปเกิดในคติที่เป็นกามภูมิต่อไป จึงสมกับพุทธภาษิตที่ว่ากัมมังสัตเต วิภชติ ความว่ากรรมที่สัตว์ทั้งหลายทำไว้แล้วนั้นแล จะเป็นผู้จำแนกสัตว์ให้เป็นไปตามอำนาจของมัน คนเราจะตกแต่งเอาตามชอบใจไม่ได้ ผู้มาพิจารณาเห็นโดยนัยนี้แล้ว จึงควรสร้างแต่กรรมดีอันจะนำตนให้ไปเกิดในภูมิอันสุขที่ตนปรารถนา ก่อนจะถึงโอกาสนั้น

กายแตกดับ แต่จิตที่ยังมีกิเลสอยู่อย่างไม่ดับ

กายและจิตเมื่อยังปกติดีอยู่ย่อมทำงานร่วมกันได้ทุก ๆ กรณี หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชำรุดพิการนั้นแล จึงจะทำร่วมกันไม่ได้ เพราะขาดสายสื่อสัมพันธ์กัน สายสื่อสัมพันธ์ที่ว่านี้ หลักวิชาแพทย์เขาเรียกว่า เซลล์ เช่น เซลล์สมอง สั่งงานให้คิดให้ส่งส่ายไปต่าง ๆ นานา เป็นต้น ทางพุทธศาสนาเรียกว่าประสาท เช่น ประสาทตา ทำให้เห็นรูป ประสาทหู ทำให้ได้ยินเสียง เป็นต้น แต่บางทีหมอเขาก็เรียกคนที่มีความคิดไม่ปกติว่าคนประสาทเสื่อมเหมือนกัน จะอย่างไรก็ตาม นักอบรมจิตหรือผู้ภาวนากรรมฐาน เชื่อมั่นลงแน่นแน่วทีเดียวว่า จิตนี้เมื่อได้อบรมให้มีพลังกล้าหาญเต็มที่แล้ว เซลล์หรือประสาทซึ่งเป็นชิ้นส่วนหนึ่งของร่างกาย ไม่สามารถจะทำให้จิตอยู่ใต้บังคับอำนาจของตนได้ เช่น เมื่อจิตนี้ได้รับการอบรมฝึกฝนให้มีพลังเต็มที่แล้ว ใครจะมาทุบต่อยร่างกายนี้อย่างไร ๆ จะไม่มีความรู้สึกเลย สมัยนี้แม้ฝรั่งชาวตะวันตกซึ่งเป็นเจ้าตำราที่ว่า จิตไม่มีเซลล์เป็นผู้บัญชาสั่งให้กายทำงานต่าง ๆ ก็หันมาเชื่อแล้วว่า จิตมีจริง จิตเป็นผู้คิดดีคิดร้าย จิตเป็นผู้สั่งให้คน

หัวเราะร้องไห้ จิตเป็นผู้รักใคร่ชอบใจ จิตเป็นผู้เกลียด โกรธ น้อยเนื้อต่ำใจ ที่สุดจิตนี้สามารถชำระให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ คริสตศาสนายังถือพระจิตพระใจเข้าไปแทรกอยู่ในกายของคนได้

ส่วนในชาวพุทธของเราไม่มีปัญหา เชื่อว่าจิตมีมานานแล้ว เพราะพุทธ-ศาสนาสอนให้พวกเราชำระจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องใส จิตนี้เมื่อชำระให้ผ่องใสบริสุทธิ์ดีแล้ว กายก็จะงดเว้นจากการกระทำความชั่วได้อย่างเด็ดขาด ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อน กายและจิตได้เคยร่วมกันกระทำความชั่วมาก่อนแล้ว เรื่องนี้คนไทยเชื่อมั่นจนเข้าถึงกระดูกดำแล้ว ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงรักคนไทยและอยู่ด้วยคนไทย อย่างแนบแน่นสนิทมาตั้งหลายสบศตวรรษแล้ว จะอย่างไรก็ดี เซลล์หรือประสาทนี้เป็นแต่เรียกชื่อบัญญัติ ยืมมาพูดพอให้รู้เรื่องกันเท่านั้น ใครจะบัญญัติเรียกชื่อหรือไม่มันก็ทำงานมันอยู่อย่างนั้นแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว สิ่งนั้นมันเป็นอะไร ก็ตามทีมันเถิด แต่แน่ที่สุดก็คือสิ่งที่ว่านั้นแล มันเป็นสิ่งทำให้เกิดความรู้สึก แล้วก็นึกคิดส่งไปตามอารมณ์นั้น ๆจนให้เกิดกิเลสความเศร้าหมองใจ พอจะสรุปได้แล้วว่า เซลล์หรือประสาทยังเป็นปกติอยู่ เป็นผู้มีหน้าที่รับสัมผัสก็รับเรื่อยไป ใจจะเข้าร่วมรับรู้ด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าจิตเข้าประสมโรงด้วยก็จะเกิด เวทนา—ตัณหา—อุปาทาน แล้วเป็นกิเลสไปต่าง ๆ นานา คนตายจิตออกจากร่าง แล้วไม่ยอมรับรู้ไม่ร่วมทำงานด้วยเซลล์หรือประสาท เซลล์หรือประสาทก็จะไม่มีผลอันใดทั้งหมด เมื่อความอบอุ่นยังมีอยู่ เซลล์หรือประ-สาทก็อาจยังมีปรากฏอยู่ก็ได้ แต่ไม่มีอันใดเป็นเครื่องรับรอง เพราะจิตผู้รับรู้ไม่มีเสียแล้ว เรื่องนี้เราจะสังเกตเห็นได้จากสัตว์ที่ตายใหม่ ๆ ยังมีไออบอุ่นอยู่ ประสาทหรือเส้นเลือดของมันยังกระตุกเต้นอยู่เลย นั้นแสดงว่าเซลล์หรือประสาทมันยังทำงานอยู่ แต่ชีพจรหรือลมมันอ่อนจนไม่ปรากฏเสียแล้ว

ที่อธิบายมาทั้งหมดนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า เซลล์หรือประสาทมิใช่จิตเป็นผู้รับสัมผัสนั้น ๆ เท่านั้น จิตต่างหากเป็นผู้รับรู้สัมผัสนั้น ๆ แล้วก็ยังไม่ทำให้เกิดกิเลส

อันใดขึ้นมาก่อน ต่อเมื่อเกิด ตัณหา อุปาทาน ดังได้อธิบายแล้ว จึงจะเกิดกิเลสขึ้นมา ฉะนั้น ถึงเซลล์หรือประสาทจะร่วมทำกรรมด้วยกันกับจิตก็ตาม เมื่อยังอยู่ร่วมกันก็ร่วมกันเสวยผลของกรรมนั้นสืบไป เมื่อเซลล์หรือประสาทชำรุดทำงานตามปกติร่วมใจไม่ได้แล้ว กายแตกดับ ผลของกรรมนั้นใจจะเป็นคนรับเอาแต่ผู้เดียว แล้วผลกรรม คือวิบากนั้นแลจะเป็นมัคคุเทศก์นำจิตให้ไปเกิดในที่นั้น ๆ ส่วนเซลล์หรือประสาทอันเป็นรูปธาตุไม่สามารถสลายตัวหนีไปจากกามภูมิพื้นดินอันนี้ได้ สลายตัวจากนี้แล้วก็ไปก่อตัวขึ้นในที่อื่นอีกต่อไป

พระอริยเจ้าที่ท่านชำนาญในการเข้าฌานบังคับจิต ให้อยู่ในองค์ฌานอย่างเต็มที่ เข้านิโรธสมาบัติอยู่ได้ตั้งอาทิตย์ ลมหยาบ ๆ ไม่ปรากฏระบายออกมาทางจมูกเลย เรียกว่าดับลมหายใจเข้าออก แต่ยังไม่ตายร่างกายทุกส่วนยังปกติอยู่ตามเดิม แต่หมดความรู้สึกใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนลมอันละเอียดที่ซาบซ่านไปตามสรรพางค์กายยังมีอยู่ ถึงเซลล์หรือประสาทจะยังทำงานอยู่ก็ตาม แต่จิตไม่มารับรู้ด้วยแล้ว พอจะสรุปได้แล้วว่า คนเรานี้เมื่อรูปกับนาม คือ กายกับใจยังปกติอยู่ก็ทำงานร่วมกันไป บางทีจิตคิดจะทิ้งกายก็ทิ้งเอาเฉย ๆ โดยกายไม่ยอมรับรู้ด้วยก็มีดังกล่าวมาแล้ว บทกายจะเบี้ยวจิตก็มิใช่ย่อยเหมือนกันอยู่ดี ๆ บางทีช็อคตาย รถทับตาย ตกเครื่องบินตาย เส้นโลหิตแตกตาย ฯลฯ จิปาถะ ทั้ง ๆ ที่จิตมิได้มีเรื่องอะไรกับกายเลย มันแปลก กายกับจิตนี้ก่อนเขาจะมาอยู่ร่วมกันก็ไม่ได้สนิทสนมกันมาแต่ก่อนเลย เวลาเขาจะแยกทางกันไปก็ไม่ได้บอกเล่าเก้าสิบอะไร โดยเขาไม่ได้มีเรื่องอะไรกันสักนิดเดียว แล้วก็ไม่มีใครจะอาลัยอาวรณ์ถึงกันและกันเลย แยกทางกันไปแล้วก็แล้วกัน ถ้าอย่างนั้น **อะไรเล่าเมื่อเจ็บหรือจวนจะตายทำให้เป็นทุกข์เดือดร้อน พระพุทธเจ้าจรัสว่า—นั้นคือกิเลส ใจมันไปหอบเอากิเลสมาไว้ที่ใจ** คนเราเลยถือว่าใจเป็นกิเลส **หากใจเป็นกิเลสเสียเอง แล้วใครเล่าจะชำระใจให้บริสุทธิ์ได้ ใจมิใช่กิเลส กิเลสมิใช่ใจ** แต่ใจไปรับช่วงเอาผัสสะอันเกิดจากอายตนะ เช่นตาเห็นรูป เป็นต้น

แล้วเอามายึดไว้ที่ใจจนเกิดความรักใคร่พอใจ หรือเกลียดโกรธไม่พอใจ จึงทำใจให้มัวหมอง เพราะของสิ่งนั้นเป็นเหตุต่างหาก จึงเรียกว่า กิเลส ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๖ เป็นบัญญัติธรรมบอกให้รู้ว่า สิ่งนั้นชื่อว่าอย่างนั้นมีหน้าที่อย่างนั้น ๆ ต่างหาก จิตเป็นผู้เข้าไปยึดเอาบัญญัติธรรมมาเป็นตนเป็นตัว เมื่อบัญญัติธรรมทำงานตามหน้าที่ของมันอยู่ จิตก็เลยถือว่าตนเป็นผู้รับหน้าที่ทำงานไปเสียเอง จึงเข้าใจว่าจิตของตนเป็นกิเลส ธาตุแท้ของตะกั่วก็เป็นตะกั่วอยู่ตามเดิม ถึงแม้จะประสมเข้ากันกับทองคำแล้วก็ตาม เมื่อไล่ทองคำออกแล้ว ตะกั่วก็ต้องเป็นตะกั่วอยู่ตามเดิมนั้นเอง กายเป็นรูปธาตุ จิตเป็นนามธรรม สังขารเป็นอาการของจิตคิดปรุงแต่งรูปธาตุมาเป็นพาหะใช้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อหมดความจำเป็นแล้วก็ทอดทิ้งไว้ที่เดิมของมัน สังขารจิตรกรช่างใหญ่สร้างโลกไม่มีที่สิ้นสุดไม่รู้จักเหน็ดจักเหนื่อย โลกนี้จึงกว้างใหญ่ไพศาลหาประมาณมิได้ ผู้เขียนรู้ตัวดีว่า เรามิใช่นักกายวิภาคชีววิทยาที่อธิบายไปนั้นเป็นเพียงมติของตนเอง เพื่อประโยชน์แก่อารมณ์ของผู้เจริญกรรมฐานเท่านั้น อาจผิดหรือถูกก็ได้ จึงขออภัยแด่ท่านผู้รู้ทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย หากผิดพลาดจะกรุณาเพิ่มเติมหรือให้ความสว่างอีก ผู้เขียนก็ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

กรรมนิมิตและคตินิมิตเป็นผู้นำให้ไปเกิดในคตินั้น ๆ

ผลผลิตของกายกับใจร่วมกันกระทำไว้นั้นเรียกว่า “กรรม” ผลของกรรมที่จะนำไปให้เกิดผลนั้น หาตัวตนมิได้ แต่จะปรากฏเกิดขึ้นเฉพาะในใจของผู้กระทำเท่านั้น หากจะแสดงให้ปรากฏออกมาทางกายและวาจาบางกรณี เช่นคนผู้เคยฆ่าหมูเป็นอาชีพโดยมิได้กระดากใจเลยแม้แต่น้อย เวลากายทรุดโทรมจวนจะตายอาจแสดงอาการส่อถึงบาปกรรมของเขาที่กระทำไว้นั้น เช่น ร้องออกมาเป็นเสียงสุกรแสดงปฏิกิริยาเหมือนสุกรจะตาย หรือทำท่าที่ฆ่าสุกรแล้วโฆษณาให้คนอื่นเขาเห็นโดยตนเองไม่ตั้งใจจะทำเช่นนั้นแต่มันเป็นไปเอง ดังนี้เป็นต้น นั้นมันเป็นการแสดง

ถึงผลกรรมที่เขากระทำไว้ เพียงเพื่อผู้ได้เห็นแล้วอนุมานเอาให้ใกล้ต่อความจริงเท่านั้น แต่ตัวกรรมและผลกรรมที่แท้จริงแล้ว ไม่มีใครรู้เห็นด้วยนอกจากตัวของผู้กระทำเท่านั้น กรรมนี้ท่านแสดงไว้ในธรรมวิภาคปริเฉท ๒ หลักสูตรนักธรรมโทมีถึง ๑๒ แต่ในที่นี้จะไม่ขอนำมาอธิบายอีก เพราะในนั้นท่านอธิบายไว้ดีแล้ว ในที่นี้จะแสดงเฉพาะกรรมนิมิตและคตินิมิตอันเป็นทูตของยมบาลเท่านั้น ใครจะทำกรรมดีกรรมชั่วไม่ว่าในที่ลับและที่แจ้ง อย่าได้คิดว่าทูตของยมบาลจะไม่รู้ไม่เห็นเลย เขาตามรู้ตามเห็นได้ทุกโอกาสทีเดียว

คนเราก่อนกายจะแตกดับ เมื่อจิตปล่อยวางร่างกายไม่มีความรู้สึกแล้ว จะมีภาพอันหนึ่งเกิดขึ้นให้ปรากฏเห็นเฉพาะใจตนคนเดียว โดยที่เราจะตั้งใจดูหรือไม่ก็ตาม ภาพอันนั้นถ้าจะเปรียบให้เห็นง่าย ๆ ก็คล้ายกับภาพนิมิตในความฝัน ภาพนิมิตอันนั้นแลมันจะมาแสดงผลกรรมของเราที่เราได้กระทำไว้แล้วในอดีต บางทีเราอาจลืมไปแล้วนาน แต่มันมาปรากฏให้เราเห็นและระลึกขึ้นมาได้ เป็นต้นว่าเราเคยได้สร้างโบสถ์วิหารถวายกฐินทานเป็นอาทิ วัตถุทานนั้นก็จะมาปรากฏขึ้นให้เราเห็นแต่ภาพนิมิตนี้จะสวยสดงดงาม และวิเศษยิ่งกว่าที่เราได้กระทำไว้นั้น จนเป็นเหตุให้เมื่อเราได้เห็นเข้าแล้วเกิดปีติ อิ่มอกอิ่มใจจนหาที่เปรียบมิได้ แล้วจิตจะไปจดจ้องจับเอานิมิตนั้นมาไว้เป็นอารมณ์ ให้เกิดความสุขโดยส่วนเดียวที่เรียกว่า "สัคคะ" ผู้สร้างบุญกุศลจะเห็นผลชัดแจ้งด้วยใจตนเองก็ตอนนี้ ที่นี้จิตมิได้เกี่ยวข้องด้วยกายอีกแล้ว กายจะเจ็บจะแตกจะดับจิตไม่รับรู้ทั้งนั้น ท่านแสดงไว้ว่า สัตว์จะตาย จิตทอดทิ้งร่างกายไปก่อนแล้วกายจึงดับภายหลัง แต่เมื่อเกิด รูปเกิดก่อน แล้วจิตจึงมาปฏิสนธิทีหลัง ที่ว่านี้คือจิตผู้รู้สึกซึ่งรับช่วงมาจากเซลล์หรือประสาท ไม่ปรากฏเสียแล้ว ณ ที่นั้น แต่เซลล์หรือประสาทยังสามารถทำงานอยู่ดังกล่าวแล้วเพราะความอบอุ่นยังมีอยู่ ความอบอุ่นนี้มันเกิดจากสวาบหรือกระบังลม กระบังลมยังไหวตัวอยู่ ลมก็ยังซ่านไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้อยู่ ประสาทหรือเซลล์ก็ยังปรากฏ

อยู่ แต่มันนั้นยังเหลือน้อยจนไม่สามารถจะยังชีพให้เป็นอยู่ได้ตามปกติ และในที่นั้น จิตผู้รับรู้ช่วงจากเซลล์หรือประสาทก็ไม่ปรากฏเสียแล้วจึงเรียกว่า ตาย

ที่นี้เมื่อจิตได้รับความสุข โดยมโนทวารอันปราศจากเซลล์หรือประสาทดังกล่าวแล้ว มันเป็นความสุขอันหาประมาณมิได้ ฉะนั้น ท่านจึงแสดงความสุขของผู้ทำบุญแล้วไปเกิดในสวรรค์ว่า เป็นความสุขยิ่งยอดแล้วก็เสวยความสุขนั้นอยู่นานแสนนาน ถ้าจะเทียบอายุของชาวสวรรค์ชั้นจาตุมฯ กับของมนุษย์แล้ว ร้อยวันร้อยคืนของมนุษย์นี้ จึงจะเป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของเขา แล้วอายุของเขาก็ยืนนานนับเป็นหมื่น ๆ ปีเหมือนกัน ถ้าจะเปรียบพอจะอนุมานความสุขที่นั้น เหมือนความสุขที่ได้รับในขณะที่นอนฝัน ความสุขในขณะนั้นสุขมาก เพราะมิได้เอาเซลล์หรือประสาทมาใช้ร่วม สุขเฉพาะใจล้วน ๆ ความสุขของพระอริยเจ้าที่ท่านเข้านิโรธ-สมาบัติก็ทำนองเดียวกัน ตรงกันข้ามผู้ที่กระทำกรรมชั่วไว้ กรรมนิมิตก็จะเกิดในขณะเดียวกัน แต่จะเป็นเรื่องทนทุกข์ทรมานมากจนเหลือจะอดทนเพราะกรรมตามสนอง ความทุกข์ทรมานของกายถึงขนาดร่างกายจะแหลกเหลวเปื่อยเน่าไปก็ตาม แต่มันก็ยังมีชีวิตอยู่ไม่ตาย ท่านเทียบอายุของสัตว์ในนรกไว้ว่า ร้อยวันร้อยคืนของชาวสวรรค์ชั้นจาตุมฯ จึงจะเป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของสัตว์ในนรก แล้วก็มีอายุยืนนานเป็นหมื่น ๆ ปีเหมือนกัน ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะความทุกข์มันเป็นของเผ็ดร้อนทนได้ยากไม่มีใครปรารถนา ถึงทุกข์จะเป็นของน้อยแต่มันก็มีน้ำหนักมาก ที่อธิบายมานี้เรียกว่ากรรมนิมิต ขณะที่มีชีวิตอยู่จิตย่อมร่วมกันทำงานกับเซลล์หรือประสาท แล้วสังขารเป็นผู้ปรุงแต่งให้กระทำกรรมนั้น ๆ อย่างสนุกสนาน แต่เมื่อกายแตกดับ เซลล์หรือประสาทก็จะละหน้าที่ของตนเสีย กรรมที่ได้ร่วมกันทำไว้นั้นก็จะมาปรากฏให้ใจเห็นเป็นผู้รับมรดกแต่ผู้เดียว แล้วกรรมนิมิตนั้นแล จะเป็นผู้บัญชาให้ไปเกิดในคตินั้น ๆ อีกต่อไป ตามอำนาจและวิสัยของตน

เท่านั้นยังไม่พอ ด้วยพลังอำนาจของกรรม ยังให้เกิดคตินิมิตอีกอันจะชักนำให้ผู้กระทำกรรมนั้น ๆ แล้วไปเกิดในที่นั้น ๆ แล้วก็เกิดในลำดับเดียวกันกับกรรมนิมิตนั้นเอง ให้ผลเป็นสุขเป็นทุกข์ก็เหมือนกัน แต่มันส่อแสดงให้เห็นสภาพหรือสถานที่อันตนจะพึงได้ไปเกิด ชักจูงให้จิตเลื่อมใสพอใจในอันที่จะน้อมจิตให้เข้าไปยึดมั่นยิ่งขึ้น เช่นผู้ที่ได้สร้างบุญกุศลไว้ มีการทำทานเป็นต้นดังกล่าวแล้ว จะเห็นสถานที่ที่ตนจะต้องไปเกิด หรือไปเสวยอานิสงส์นั้นอย่างน่ารื่นรมย์รโหฐาน พร้อมด้วยเครื่องบริขารที่ตนได้ทำบุญไว้ แต่มันเป็นของวิเศษยิ่งกว่าที่เราได้ทำไว้นั้นเป็นไหน ๆ เมื่อเห็นเข้าแล้วใจก็ปลื้มปีติอย่างยิ่ง บางทีอาจมีผู้มาชี้ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านั้นสถานที่นั้นเป็นอานิสงส์ของท่านที่ได้ทำบุญไว้แล้ว หรืออาจมีผู้คนมารับแห่แหนไปด้วยความมีเกียรติก็ได้ ส่วนคติกรรมชั่วตรงกันข้าม มันให้เกิดความทุกข์แสนสาหัสเหลือที่จะอดกลั้น

นิมิตทั้งสองคือกรรมนิมิตและคตินิมิต ขณะที่มันปรากฏเกิดขึ้นให้เห็นด้วยใจนั้น ผู้ทำกรรมไว้แล้วจะระลึกถึงกรรมหนหลังที่ตนได้กระทำไว้แล้วในอดีตตลอดได้หมด ถ้าได้เห็นกรรมดีพร้อมทั้งนิมิตที่ดีเป็นพยาน ก็จะอิ่มใจเพลิดเพลินอย่างยิ่ง ถ้าได้เห็นกรรมชั่วพร้อมทั้งนิมิตที่เป็นอัปมงคล ใจก็จะหดหู่เดือดร้อนเป็นทุกข์มากแสนทวีคูณ เรื่องที่อธิบายมาทั้งหมดนี้ สมัยครั้งพุทธกาลก็เคยได้มีมาแล้วแม้ในปัจจุบันนี้ก็มักจะได้ยินกันบ่อย ๆ ผู้สนใจคงจะได้ทราบดีอยู่บ้างแล้วในเรื่องนี้นิมิตทั้งสองนี้บางทีกรรมนิมิตเกิดก่อนแล้วคตินิมิตจึงเกิดภายหลัง บางทีคตินิมิตเกิดก่อนแล้วกรรมนิมิตจึงเกิดภายหลังก็มี ไม่แน่นอนถึงนิมิตใดจะเกิดก่อนหรือหลังไม่สำคัญ มีราคาเท่ากันเพราะนิมิตทั้งสองนี้เป็นเพียงมัคคุเทศก์ผู้นำทางเท่านั้นมิใช่ตัวกรรม ถึงนิมิตใดจะเกิดก่อนเกิดหลัง ก็จะนำทางให้เข้าถึงจุดเดียวกันนั้น

นิมิตทั้งสองนี้ เปรียบเหมือนตำรวจที่ซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรมของยมบาล ตามสืบราชการลับทั่วทุกหนทุกแห่งตลอดเวลา ไม่ว่าใครจะทำกรรมดีกรรม

ชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เขาทั้งสองจะต้องตามรู้ตามเห็นไปทั้งหมด ใครจะปกปิดอำพรางหรือแก้ตัวอย่างไร ๆ ไม่ได้ทั้งนั้น และคนที่ซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงตรงรู้ดีว่าตำรวจทั้งสองนายนี้ ก็คือ ใจของตนเองนั้นแลเป็นคนแรก, บางคนอาจเข้าใจไปว่ากรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลได้กระทำไปแล้วให้ผลในปัจจุบันนี้เอง เช่นสร้างกรรมดีไว้ย่อมมีผู้ยกย่องสรรเสริญให้เกียรติรางวัล เป็นต้น ทำกรรมชั่วไว้ได้รับโทษทรมาน เช่น ประหารชีวิตและถูกจำจอง เป็นต้น ผลอนาคตไม่มี นั่นมันเป็นเรื่องของอุจเฉททิฏฐิ เห็นว่าโลกหน้าไม่มี บุญกรรมที่ทำแล้วไม่มีผล มันเป็นภัยแก่สัจจธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างร้ายแรง ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้ทำกรรมดีกรรมชั่วยังมีกิเลสอยู่ ภพชาติก็ยังมีอยู่ กิเลสนั้นแลเป็นมัคคุเทศก์นำทางให้ไปเกิดในภพชาตินั้น ๆ และได้เสวยผลกรรมที่ยังเหลืออยู่ในที่นั้น ๆ การได้รับผล-กรรมไม่ว่าดีหรือชั่วในปัจจุบัน เป็นแต่ผลกรรมมีประมาณเล็กน้อยในปัจจุบันเท่านั้น ผู้เจริญรูปฌาน ก็จะเพ่งเอานิมิตรูปที่มาปรากฏเป็นกสิณอยู่ที่ใจนั้นเป็นอารมณ์ให้นำไปเกิดในรูปภูมิ ผู้เจริญรูปฌานก็จะเพ่งเอาความว่างอันเป็นอารมณ์ของฌานนั้นแลมาเป็นนิมิต เป็นอารมณ์ให้นำไปเกิดในภูมิที่มีแต่ความว่าง รูปภูมิเป็นภพที่มีรูปละเอียด ไม่ได้ใช้เซลล์หรือประสาทอย่างธรรมดาสามัญ เช่น มนุษย์ของพวกเราทั้งหลายนี้ แต่เป็นรูปของจิต ท่านผู้เข้าถึงแล้วย่อมทราบได้ดีในเรื่องนี้ คนธรรมดาสามัญอย่างพวกเราทั้งหลายนี้ พูดไปมากก็เลอะเลือนไปเปล่าไม่เข้าที่ ยิ่งอรูปฌานแล้วก็ยิ่งเป็นของเหลือวิสัยที่พวกเราจะอนุมานเอาได้ ยิ่งอนุมานก็มีแต่จะผิดหนักเข้าทุกที

สรุปแล้วนิมิตเป็นผู้นำทางให้ผู้ยังมีกิเลสอยู่ไปเกิดในคตินั้น ๆ ผู้เข้าถึงรูปฌานและอรูปฌานแล้วก็ยังตกอยู่ในคติเดียวกันนั้น บางท่านอาจเข้าใจไปว่าเวลาจวนจะตายจึงจะระลึกเอาแต่นิมิตที่ดีเพื่อให้นำทางไปสู่สุคติ ข้อนั้นอย่าพึงคิดเลยเสียเวลาเปล่า เป็นเรื่องของการแก้ตัวของผู้ประมาทแล้วต่างหาก คนเราเกิดมาแต่ละชาติมา สร้างกรรมชั่วมากกว่ากรรมดี แม้แต่ละวัน หากจะมาหักลบกันแล้ว อยู่ดี ๆ

ปกตินี่แหละ ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นเลย กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ของแต่ละบุคคลนั้น จะเหลือทุจริตมากกว่าสุจริตเป็นอเนกทีเดียว แล้วเมื่อจวนจะตายยิ่งจะไม่ร้ายไปกว่านี้อีกหรือ ขนาดผู้บำเพ็ญกุศลระลึกเอาผลอานิสงส์ของความดีงามไว้เป็นอนุสสติตลอดกาล นอนหลับนอนฝันก็ปรากฏเห็นเป็นภาพนิมิตอยู่อย่างนั้น นั่นก็มิใช่จะพ้นจากทุกข์ไปได้ทีเดียว มันเป็นแต่ทางให้เข้าถึงสุคติเท่านั้น

ทางให้ถึงความดับภพดับชาติ

ภพชาติเป็นที่ตั้งของกองทุกข์ ทุกข์ทั้งหลายมากองอยู่ที่ผู้ยังมีภพชาตินี้ทั้งนั้น ภพชาติจะเกิดมีขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยผู้ยังมีกิเลสอันเป็นคู่กันกับนิมิต นำให้ไปเกิดในที่นั้น ๆ ผู้ต้องการอยากจะให้ดับภพดับชาติก็ต้องพยายามอย่าให้นิมิตทั้งสองนั้นเกิดขึ้นได้ในเมื่อจวนจะแตกดับ นิมิตทั้งสองเราจะแต่งเอาตามปรารถนาไม่ได้ แต่มันเป็นไปตามบุญกรรม กิเลสของแต่ละบุคคลที่ได้สร้างเอาไว้ดังกล่าวแล้ว

๑. เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วเราจะทำอย่างไร จึงจะไม่ให้นิมิตเกิดขึ้นได้ในเมื่อจวนจะแตกดับ

ตอบ เมื่อเราเกิดมาจมอยู่ในกองแห่งทุกข์ทั้งหลาย ในป่าดงของกิเลสอันน่ากลัว แล้วเห็นผลของกรรมชั่วอันน่าสยดสยองอย่างยิ่ง จึงพอกันที แล้วบำเพ็ญแต่กรรมดีที่ให้ผลเป็นความสุข จนอิ่มพอในความสุขที่กรรมดีมอบให้นั้น แล้วละความสุขนั้นเสียไม่หลงมัวเมาเอามาเป็นของตนของตัวอย่างจริงจัง เรียกว่าละทั้งดีและชั่วเพราะอิ่มแก่ความต้องการทั้งหมดแล้ว นิมิตทั้งสองนั้นจึงจะไม่เกิด

๒. หากจะมีคำถามว่า เมื่อยังไม่อิ่มในกรรมทั้งสองนั้นจะทำอย่างไร

ตอบ ก็ต้องสร้างกรรมดีต่อไป แต่อย่าไปสร้างกรรมชั่วเพิ่มขึ้นมาอีก เพราะกรรมชั่วเราได้สร้างมามากแล้ว จนมีผลเหลือที่จะเก็บและจำหน่ายออกได้แล้ว

๓. เมื่อชีวิตยังมีอยู่ กรรมดีกรรมชั่วก็ไม่ทำแล้ว แล้วจะอยู่และทำอะไรอีก

ตอบ เมื่อชีวิตยังมีอยู่ การเคลื่อนไหวก็ต้องมี การเคลื่อนไหวอันได้แก่กรรม แต่ก็อย่าให้มีกรรมชั่ว จงให้มีแต่กรรมดี เพราะกรรมดี คนดีทำง่าย แต่คนชั่วทำได้ยาก คนดีทำกรรมดีไม่ปรารถนาผลตอบแทน ถึงแม้จะทำกรรมดีอยู่ก็ไม่ชื่อว่าทำกรรม เรียกว่ากิริยา ฉะนั้น พระพุทธเจ้าก่อนจะดับภพดับชาติได้ คือ ถึงพระสัพพัญญุตญาณ ท่านได้สร้างบารมีมาแล้วเป็นอเนกชาติ มีทานบารมี เป็นต้นผลสุดท้าย เมื่อบารมีของท่านอิ่มพอแล้ว จึงจะโลกนี้ที่มีกรรมเป็นมูลฐานดับแล้วไม่มีเชื้อเหลืออยู่อีกต่อไป

บทส่งท้าย

มนุษย์คนเราก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกของสัตว์ทั้งหลาย ที่มีอยู่ในโลกนี้ พร้อมกันนั้นสัตว์ทุก ๆ ประเภทต่างก็เกลียดทุกข์ ดิ้นรนเพื่อแสวงหาความสุขตามปรารถนาของตน ๆ แต่ความสุขที่เขาเหล่านั้นต้องการอาจไม่เหมือนกัน เพราะความแตกต่างในฐานะชั้นภูมิของเขาเหล่านั้นไม่เหมือนกัน ความหวังและความปรารถนาที่ว่านั่นแล มันเป็นเครื่องดึงดูดให้เขาเหล่านั้นรักโลกนี้อันเต็มไปแล้วด้วยกองทุกข์ ให้เขาลืมเสียจากทุกข์เหล่านั้นเป็นพัก ๆ ไป แล้วเขาก็เห็นว่าโลกนี้เป็นสุขความเสมอภาคของสัตว์เหล่านั้น นอกจากจะมีความแก่ ความเจ็บ ความตายแล้วยังมีทุกข์มีสุขประจำ มีการหลับการนอน การร้องไห้ และหัวเราะเพื่อแก้กลุ้ม ก็มีแก่สัตว์ทั่วไป ข้อสำคัญคือการสืบพันธุ์ เพื่อเป็นมรดกตกทอดมาให้แก่คนอื่นสัตว์อื่นเพื่อสร้างทุกข์ของโลกนี้ให้เจริญสืบไป หรืออาจเพื่อเป็นรังเรือนทุกข์ในอนาคตแก่ตนเองอีกด้วยก็ได้ สัตว์ทั้งหลายเกิดมาล้วนแล้วแต่เล็งผิดเป้าหมายของตนทั้งนั้นโดยเฉพาะคนเราแล้วพลาดมากเป็นพิเศษ คือมีความต้องการไม่แน่นอน ปรารถนา

สิ่งใดเมื่อได้สิ่งนั้นมาตามปรารถนาแล้ว แทนที่จะอิ่มจะพอแก่ความต้องการแล้ว แต่ก็ยังไม่พออีก สิ่งที่ได้มากลับเป็นของที่ไม่จุใจไปอีกแล้ว มันหิวไม่อิ่มอยู่ตลอดกาลอย่างนี้ ฉะนั้น คนเราจึงยุ่งและทุกข์มากกว่าสัตว์เหล่าอื่นเป็นไหน ๆ ถึงแม้จะมีข้อกฎกติกาและระเบียบบังคับอย่างเฉียบขาด แต่ก็ยากที่จะเอาให้อยู่ได้ พร้อมกันนั้นสิ่งที่ประมาทแล้วไม่ค่อยคำนึงถึงเลย คือ ความแก่และความตายค่อยด้อม ๆ ตามหลังมาอย่างเงียบ ๆ หากมันได้โอกาสเมื่อไรแล้ว มันจะตะครุบฟัดเหวี่ยงเอาอย่างไม่มีปรานีเลยทีเดียว มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฉลาดเฉียบแหลมกว่าเพื่อนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดาย แทนที่จะนำเอาความฉลาดเฉียบแหลมนั้น มาใช้สร้างความสุขความเจริญให้แก่ตนและคนอื่น กลับมาสร้างความทุกข์เดือดร้อนให้แก่ตนและคนอื่นไปเสียฉิบสู้ความแหลมของหนามทุเรียนไม่ได้ ซึ่งมันมีไว้เพื่อป้องกันตัวเท่านั้น แต่ใครอย่าไปแตะต้องมันนะ แล้วก็อย่าไปใกล้ต้นมันเวลามันหล่น

คนเราเป็นสัตว์ร้ายกว่าเขาทั้งหมด เกิดมาเพื่อทำลายโลกแท้ เริ่มต้นแต่สืบพันธุ์มนุษย์มาเพื่อให้มาตาย เมื่อเกิดมามาก ๆ ตายไม่ทันก็คิดทำลายล้างผลาญกันเมื่อใช้อาวุธที่มีประจำตัวของแต่ละบุคคลทำลายกัน ไม่ทันกับความต้องการ ก็คิดสร้างอาวุธที่ร้ายแรงประหารกันตายทีละเป็นร้อย ๆ พัน ๆ ใครว่ามนุษย์เกิดมาสร้างโลกให้เจริญนั้นไม่จริง ความจริงแล้วจะสร้างความเจริญให้เฉพาะแก่ตัวเองและหมู่คณะในวงแคบ ๆ ของตนเอง หรือเฉพาะสถานที่ที่ตนต้องการเท่านั้น แต่มันไปทำลายบุคคลอื่น และสถานที่อื่นให้เดือดร้อนราบเรียบไปหมด สมัยนี้ผู้ที่เกิดมาหาความสุขเพื่อตนและหมู่คณะของตนพอแล้ว คิดอิจฉาริษยาคนอื่นไม่ยักให้เขามาเกิดอีกด้วย คนผู้เห็นแก่ตัวมองพุทธศาสนาในแง่ร้ายว่า สอนให้คนอยู่กับที่ไม่ก้าวหน้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดศาสนา พระองค์ทรงพิจารณาเห็นความเสื่อมโทรมของโลกโดยพระปัญญาอันชัดแจ้งแล้ว จึงทรงสละความสุขของพระองค์ทุก ๆ วิถีทาง

เพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกทรงอาศัยพระมหากรุณาอันยิ่งใหญ่ แล้วทรงตั้งพระหฤทัยอนุเคราะห์แนะนำพร่ำสอนเวไนยสัตว์ ให้ปฏิบัติเป็นผู้เสียสละตามพระบาทยุคล

ผู้ไม่หลงผิด ปฏิบัติติดตามคำสอนของพระองค์แล้ว ย่อมได้รับความสุขความเจริญทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น ได้ชื่อว่าพระองค์เกิดมาเพื่อทำโลกนี้ให้เจริญด้วยสันติ อันเป็นที่ปรารถนาของเหล่าประชาสัตว์โดยแท้จริง.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

คำถามคำตอบ - ปัญหาธัมมะ

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

ในการปาฐกถาธัมมะแก่นักศึกษาที่ วิทยาลัยครู จังหวัดอุดรธานี

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๒

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

คำถามคำตอบ - ปัญหาธัมมะ

ต่อจากการอธิบายธรรมจบลงแล้ว คณะทั้งหัวหน้าและนักศึกษาวิทยาลัย-ครูอุดรธานี เริ่มถามปัญหา

ผมอยากจะเรียนถามถึงเรื่องการกระทำวิปัสสนา ทราบว่าท่านพระอาจารย์เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในทางปฏิบัติทางวิปัสสนามาก คำถามแรกก็อยากจะเรียนถามท่านพระอาจารย์ว่า การกระทำวิปัสสนานั้นมีคุณค่าต่อชีวิตของมนุษย์อย่างไรบ้าง ?

คุณค่าของการอบรมจิตทางวิปัสสนานี้มีมากมาย แต่จะอธิบายเพียงย่อ ๆ พอได้ใจความ คือทำให้เป็นคนเยือกเย็น แม้จะเคยมีนิสัยใจร้อน หรือวู่วามต่าง ๆ มา แต่เมื่อได้รับการอบรมจิตใจให้มีความสงบพอมีทางคิดอ่านได้บ้างแล้ว ย่อมทำผู้ปฏิบัติ นั้นให้กลายเป็นคนใจเย็น เป็นคนมีเหตุมีผลไม่พรวดพราด ทำอะไรก็ทำด้วยความจงใจและเป็นการเป็นงานจริง ๆ ไม่เป็นนิสัยจับจด นี่เป็นผลย่อ ๆ ของการทำวิปัสสนาที่อธิบายในข้อ ๑

การกระทำวิปัสสนานั้น เราจะทำได้ยากง่ายเพียงไร ?

ถ้าเราเป็นคนยาก การทำวิปัสสนาก็ยาก ถ้าเราเป็นคนชอบง่ายหน่อย วิปัสสนาก็ง่าย เพราะถ้าเราเป็นคนยาก พอเริ่มจะทำวิปัสสนา ก็เห็นว่ายากไปเสียแล้ว ไม่อยากทำ วิปัสสนาก็กลายเป็นของยากไปด้วย ถ้าเราเป็นคนชอบวิปัสสนา พอทราบว่าทำวิปัสสนามีผลดีอย่างนั้น ๆ เราชอบที่จะทำ การทำวิปัสสนาก็ง่าย เพราะเราเป็นผู้พาให้ง่าย

ผมกราบเรียนถามอีกอย่างหนึ่ง เท่าที่เคยได้ยินคนพูดกันว่าการปฏิบัติวิปัสสนานั้นบางทีทำดีไม่ดีทำให้คนมีสติฟั่นเฟือนไปได้ อันนี้เป็นความจริงหรือไม่?

เท่าที่เราเดินไปตามถนนหนทาง เราก็เคยเห็นคนประเภทที่น่าสลดสังเวช คือคนที่เสียสติที่เรียกกันว่าคนบ้า แต่เราได้ถามเขาดูบ้างหรือเปล่าว่า คนที่เขาเป็นโรคประเภทที่น่าสลดสังเวชนี้ เขาเป็นมาจากการทำวิปัสสนา หรือเขาเป็นมาโดยธรรมชาติของเขาเอง

ที่ผมทราบ บางคนบอกว่าพอเริ่มวิปัสสนาแล้ว ทำให้สติฟั่นเฟือนไปไม่เหมือนเมื่อก่อนเริ่มปฏิบัติวิปัสสนา

ในข้อนี้อาจเป็นได้ แต่ไม่ใช่เป็นเพราะธัมมะของพระพุทธเจ้า หากเป็นเพราะบุคคลที่ทำผิดต่างหาก เช่นเดียวกับธรรมเปรียบเสมือนเส้นทางที่ถูกจากที่นี้ไปสู่จุดนั้น มีกรุยหมายป้ายทางบอกไว้อย่างละเอียด แต่ผู้เดินทางไปนั้นอาจจะเดินผิด คือ ปลีกแวะไปจากทางเดิมที่ถูกนั้นเสีย ก็เลยทำให้ผู้เดินทางนั้นผิดไปจากจุดที่หมาย จึงปรากฏผลที่ไม่สมหมายขึ้นมา ความจริง หลักธรรมของพระพุทธเจ้าทรงชี้บอกไว้โดยถูกต้อง แต่ผู้ปฏิบัติอาจดำเนินผิดไปด้วยความรู้ความเห็นของตนที่เข้าใจว่าถูก การทำวิปัสสนาของผู้ปฏิบัตินั้นมีนิสัยต่าง ๆ กัน บางรายก็ปรากฏเป็นนิมิตต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น นิมิตเกี่ยวกับเรื่องคนตายบ้าง นิมิตที่น่าเพลิดเพลินบ้างที่น่าเศร้าโศกบ้าง ตามแต่จะปรากฏขึ้นมาตามนิสัย แต่ไม่ทุกรายไป เมื่อนิมิตปรากฏขึ้น ใจเกิดความชอบบ้าง เกิดความเศร้าโศกบ้าง เกิดความกลัวบ้าง เกิดความเสียใจบ้าง ตามแต่นิมิตจะแสดงขึ้นในท่าใด เมื่อจิตเป็นอย่างนั้นหากไม่ย้อนจิตเข้ามาสู่หลักคือองค์ภาวนาเสียก็มีทางเสียได้ เช่น คนที่เคยมีนิสัยขี้ขลาดหวาดกลัวต่อผีมาแล้ว แต่พอเริ่มทำวิปัสสนาจิตเริ่มสงบลงบ้างเล็กน้อย ขณะนั้นปรากฏเห็นคนตายขึ้นมาทางนิมิตที่เฉพาะหน้าเป็นต้น ก็เกิดความกลัวขึ้นมาในขณะนั้นจนไม่

มีสติยับยั้งใจตัวเองเลยกลายเป็นบ้าไปเลย นี่อาจมีทางเป็นได้ดังที่อธิบายมา แต่ถ้ามีหลักยึดแม้จะเป็นบุคคลประเภทกลัวผีก็ตาม พอเห็นเรื่องที่น่ากลัวในเวลาภาวนาปรากฏขึ้นมาก็รีบย้อนจิตเข้ามาสู่องค์ภาวนา ซึ่งตนเคยบริกรรมอยู่ดั้งเดิมเสีย นิมิตก็ดับไปในขณะนั้น ความเสียหายก็ไม่เกิดขึ้น เพราะการดำเนินถูกทางที่ท่านสอนไว้ การดำเนินผิดทางนั้น คือเมื่อเห็นผีในนิมิตแล้วไม่ได้ย้อนจิตของตนเข้ามาสู่หลัก-ธรรม ปล่อยให้ความกลัวพาเตลิดเปิดเปิงไปเสียจนไม่มีที่ยึดเหนี่ยว ผลที่เกิดขึ้นอย่างน้อยก็มีสติฟั่นเฟือน มากกว่านั้นก็เป็นบุคคลที่น่าสังเวชไปเลย ฉะนั้น การทำผิดทางจึงมีทางเสียได้ดังที่กล่าวมา ด้วยเหตุนี้ การทำวิปัสสนาแม้จะเอานามของพระศาสนาไปพูดว่าทำวิปัสสนาก็ตาม แต่อาจมีทางเสียได้ด้วยการเข้าใจผิด ผลที่เกิดขึ้นจากผู้ทำผิดนั้น อาจทำให้ผู้อื่นที่มีความสนใจอยากทำวิปัสสนาให้กลัวไปตาม ๆ กัน จึงคล้ายกับศาสนาเป็นโรงบ่ม ขออภัยมาก ๆ คล้ายกับศาสนาเป็นโรงบ่มบ้าไปก็ได้

ผมอยากจะเรียนถามคำถามสุดท้ายอีกคำถามหนึ่ง คือรู้สึกจะมีผู้ที่สนใจในเรื่องวิปัสสนานี้อยู่หลายคน ถ้าหากว่าจะไปขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์ท่านพระ-อาจารย์ ท่านจะกรุณาให้ความช่วยเหลือแก่พวกเราได้มากน้อยเพียงใดครับ

เท่าที่อาจารย์ปฏิบัติอยู่เวลานี้ ก็ปฏิบัติอยู่ในฐานะระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์อยู่แล้ว หากว่ามีท่านผู้สนใจจะไปอบรม ทางวัดก็เคยได้ปฏิบัติต่อพุทธศา-สนิกชนมาเป็นจำนวนมากแทบทั่วประเทศไทย สำหรับวัดป่าบ้านตาด แต่จะเรียนว่าไม่ขัดข้องเสียทีเดียวนั้นก็ยังไม่กล้าที่จะเรียน เพราะอาจจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นที่จะทำให้ขัดข้องก็ได้ในอนาคต เพราะเป็นของไม่แน่นอน จึงขออภัยไว้ด้วย แต่เรื่องเกี่ยวแก่ท่านที่มีความสนใจ หวังดีต่อตนเองโดยที่ใคร่จะนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องอบรมนี้ อาจารย์ขออนุโมทนากับท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

ขอเรียนเรื่องวิปัสสนาให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายทราบย่อ ๆ พอเป็นข้อคิด คำว่าวิปัสสนานั้นเป็นชื่ออันหนึ่งที่ท่านนักปฏิบัติท่านบำเพ็ญในครั้งพุทธกาล ซึ่งเป็น

ธรรมขั้นสูงไปเป็นลำดับ แต่คำว่าภาวนานั้นเป็นคำกลาง ๆ ที่ใช้ได้ทั่วไปทั้งสมถะและวิปัสสนา รวมกันเข้าเรียกว่าภาวนา คำว่าวิปัสสนานั้นหมายถึงความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจจธรรมทั้งหลาย แม้เช่นนั้นจะนำมาใช้เป็นวิปัสสนาของการภาวนาทั่ว ๆ ไปก็ได้ไม่ขัดข้อง การเจริญภาวนาหรือวิปัสสนานี้ มีผลประจักษ์ใจของผู้บำเพ็ญ คือใจที่เคยว่อกแว่กคลอนแคลนต่อสิ่งยั่วยวนต่าง ๆ เมื่อได้รับการอบรมจิตใจเท่าที่ควรแล้วจิตจะค่อยเชื่องชินต่อเหตุการณ์ทั้งหลาย และปฏิบัติตัวไปด้วยความสม่ำเสมอผิดกับผู้ที่ไม่ได้อบรมอยู่ไม่น้อย ดังนั้น วิปัสสนาจึงเป็นคุณสมบัติที่ช่วยเสริมบุคคลให้เป็นผู้หนักแน่นมั่นคงในตัวเอง และมีเหตุผลต่อสิ่งเกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้ดี

กระผมใคร่จะเรียนถามท่านพระอาจารย์เกี่ยวกับความจริงของโลกอย่างหนึ่ง ในฐานะที่ท่านพระอาจารย์มีความเชี่ยวชาญทางวิปัสสนาอย่างมาก และวิปัสสนาก็อย่างที่ท่านพระอาจารย์ว่าไว้ว่า คือศึกษาให้มีความรู้ ให้เห็นแจ้งเห็นจริงเกี่ยวแก่ชีวิตสังคม ที่กระผมข้องใจใคร่จะเรียนถามก็คือว่า การเกิดและการตายในทรรศนะของวิปัสสนานั้นเป็นอย่างไร ?

เรื่องการเกิดการตายนั้น แม้จะไม่ใช่ทรรศนะของวิปัสสนาก็ตาม แต่เรื่องการเกิดการตายนั้นมีอยู่ทุกรูปทุกนาม โดยเฉพาะท่านผู้ถามปัญหาอยู่เวลานี้ก็ตกอยู่ในภาวะเช่นนี้เหมือนกัน ถ้าอาจารย์จะเรียนอธิบายให้มากไปกว่านี้ ก็กลัวจะเป็นการนำเอาอ้อยไปขายในสวนอ้อยไป จึงไม่กล้าจะเรียนมาก พอเข้าใจมิใช่หรือ

ความจริงกระผมก็ยังไม่เข้าใจหรอกครับ อยากจะให้พระอาจารย์กรุณาชี้แจงรายละเอียดให้บ้างสักเล็กน้อย ?

ไหน มีข้อสงสัยไหนล่ะ

คือการเกิดนะครับ ถ้าพิจารณากันตามหลักชีววิทยาก็บอกว่าเกิดจาก

สะเบิ่มของผู้เป็นบิดาผสมกับ โอว่อมหรือไข่ของผู้เป็นมารดา ก็ปฏิสนธิออกมาเป็นบุคคล นั่นคือทางชีวะ ทีนี้ ในทางศาสนานั้นพูดไปในทำนองเดียวกันหรือเปล่า ?

ท่านกล่าวไว้เหมือนกัน แต่ท่านมิได้บอกว่า สะเบิ่ม คืออันนี้เป็นส่วนผสม สำหรับธาตุ ทางพระศาสนาท่านก็มีแง่หนึ่งที่จะพูดเกี่ยวกับสิ่งนี้ แต่ตามหลักวิทยาศาสตร์ทางชีววิทยาที่พูดไปเมื่อสักครู่นี้ เป็นไปในทางหลักวิชาทั้งนั้น แต่ทางพุทธศาสนาท่านพูดถึงส่วนธาตุอะไรทำนองนี้ อันนี้เป็นด้านวัตถุคือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ที่มาผสมกัน แต่ส่วนนามธรรมที่หมายถึงธาตุรู้ที่เข้าไปแทรกสิงอยู่ในระหว่างสิ่งทั้งสองผสมกันนั้น นั้นเป็นธาตุส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทางพระพุทธศาสนาสนใจอยู่มากยิ่งกว่าส่วนของธาตุที่เป็นส่วนหยาบ

พระพุทธศาสนานั้นสอนให้บุคคลมักน้อยสันโดษ ทีนี้ทุกคนถ้ามีความมักน้อย สันโดษ คือพากันออกบวชหมด หรือว่าไม่พยายามสร้างสรรค์ความเจริญแล้ว ชาติไทยเราจะไม่ถูกรุกรานง่ายขึ้นหรือครับ ?

เรื่องศีลธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนไว้นั้นมีมากมายหลายแขนง และมีเป็นขั้น ๆ ของศีลและธรรม ผู้ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ ก็ควรจะนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมแก่เพศและฐานะของตน คำว่าความสันโดษมักน้อยนี้ เป็นธรรมอันกว้างขวางมาก สำหรับพระก็ดำเนินไปอีกทางหนึ่ง คือแยกออกจากหลักใหญ่คือความสันโดษมักน้อยเช่นเดียวกัน ส่วนฆราวาสก็มีอีกเป็นแขนงหนึ่ง ที่ควรปฏิบัติให้เป็นความเหมาะสมสำหรับตน และเป็นประโยชน์แก่ตนและครอบครัวตลอดส่วนรวมด้วย ถ้าจะพูดรวม ๆ ไปก็อาจจะไม่สะดวกแก่ผู้ฟัง ดังนั้น อาจารย์จะขอแยกอธิบายเป็นตอน ๆ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น เรื่องความสันโดษ ความมักน้อย ที่พอเหมาะสมแก่ฆราวาสจะพึงปฏิบัติได้มีอยู่ แต่ถ้าปฏิบัติให้เป็นความมักมากซึ่งเลยความพอดีแล้วกลับเป็นภัยแก่ฆราวาสก็มีอยู่เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงสอนไว้อย่างนั้น

อะไรเล่าที่ว่าความมักมากซึ่งเป็นภัยแก่ฆราวาสนั้น คือ ความมักมากในอารมณ์ เช่น มีหนึ่งแล้วอยากมีสอง มีสองแล้วอยากมีสาม มีสามแล้วยังอยากมีสี่ มีห้าขึ้นไปไม่มีสิ้นสุด ไปที่ไหนมีแฟนเป็นพวง ๆ อย่างนี้น่าเกลียดน่ากลัวมาก คือ กลัวว่าโลกจะพินาศเพราะไฟอุบาทว์นี้เผาผลาญ ความมักมากประเภทนี้เป็นสิ่งที่น่าเกลียดมากมาย ไม่มีใครที่มีธรรมในใจอยู่บ้างจะชมว่าดี ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงสอนฆราวาสให้เป็นผู้มักมากในทางนี้ เพียงแต่ผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้นบางครั้งก็ยังมีการทะเลาะเบาะแว้งกันได้ แถมยังจะอยากมีย่อย ๆ อะไรต่ออะไรแฝงกันไป คือ มีอาหารโว่งอาหารว่างยุ่งกันไปหมดโลกต้องแตกแน่ ๆ พอเข้าใจมิใช่หรืออาหารว่าง คือความเป็นผู้มีผัวเดียวเมียเดียวนี่แล ท่านเรียกว่าความมักน้อยของฆราวาส ในหลักธรรมท่านสอนไว้อย่างนี้ ทั้งนี้ เพื่อให้ฆราวาสรู้จักความสำคัญของกันและกันให้รู้จักหัวใจของกันและกันซึ่งเป็นคู่ครองและคู่พึ่งเป็นพึ่งตายของกันและกัน นี่เป็นหลักใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นห่วงสำหรับพุทธบริษัทผู้อยู่ครองเรือน และทรงสอนเน้นหนักลงไปในธรรมบทนี้ว่า ให้มีความมักน้อยสันโดษ คือมักน้อยในอารมณ์เครื่องเสริมไฟในครอบครัว ถ้ามีเพียงหนึ่งแม้จะยุ่งบ้างก็ไม่เท่าไร พอมีทางหายใจได้บ้างและพออดพอทน เพราะความรักต่างฝ่ายต่างมีน้ำหนักเสมอกัน ไม่ไหลบ่าไปหาปลีกหาย่อย คือภริยา–สามี ประเภทกาฝากที่มีอยู่ในที่ต่าง ๆ เหมือนดอกเห็ดเต็มไปหมดใน...... แม้ลูกที่เกิดในหัวอกของพ่อ–แม่ทั้งสองนั้นก็เป็นเลือดเนื้ออันเดียวกัน การแนะนำสั่งสอนก็ง่ายและเชื่อมโยงความรักใคร่สงสารระหว่างแห่งกันและกันก็สนิทดี เพราะเป็นเลือดในหัวอกของตนด้วยกัน ผู้เป็นแม่จะดุด่าว่ากล่าวลูกก็ไม่กระเทือนถึงผู้เป็นพ่อ ผู้เป็นพ่อจะดุด่าว่ากล่าวหรือเฆี่ยนตีลูกบ้างในบางครั้งที่ลูกดื้อดึง ก็ไม่กระเทือนผู้เป็นแม่ย่อมเป็นที่สนิทใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพราะต่างฝ่ายก็ถือว่าเป็นลูกของตนเสมอกันและความรักลูก ๆ ก็มีส่วนเท่ากัน เนื่องจากเป็นเลือดในหัวอกอันเดียวกัน ดังนั้นผู้มีความมักน้อยในอารมณ์ดังกล่าว จะไปไหนมาไหนย่อมไม่เป็นอารมณ์ห่วงใยกับฟืนกับไฟว่าจะมาหรือจะไปไหม้บ้านไหม้เรือน (ไฟราคะตัณหา) ของเราหรือ

ของใคร จะไปทำงานในบ้านนอกบ้านหรือสังคมใด ๆ เมื่อต่างฝ่ายต่างรู้จักความสำคัญ รู้จักกรรมสิทธิ์ของกันและกัน รู้จักหัวใจกันแล้ว ระหว่างคู่ครองทั้งสองนั้นต่างจะไม่มีความระแวงแคลงใจ และเป็นทุกข์เพราะอารมณ์ยุ่งมากวนใจ ทั้งเป็นความสะดวกในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ตลอดการจับจ่ายและการเก็บรักษาไม่มีทางรั่วไหล และมีสิ่งคอยมาดูดซึม ไม่ค่อยมีการทะเลาะกันในเรื่องไม่มีความอิ่มพอทางอาหารว่าง อาหารนอกบ้านพอเข้าใจมิใช่หรือ หรือจะให้อาจารย์สอนว่า ให้มีกันคนละร้อยสองร้อยอย่างนั้นหรือถึงจะเป็นที่พอใจ และเป็นการพัฒนาที่เจริญมากที่สุด จะเป็นที่เหมาะกับใจของผู้ต้องการพัฒนาแผนใหม่ การฟื้นฟูเศรษฐกิจของบ้านเมืองนั้นเป็นอีกประเภทหนึ่งที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า ให้มีความขยันหมั่นเพียรในการงานทุกด้านที่ชอบธรรม เพียงเท่านี้ก็พอจะทราบได้แล้วว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้คนนั่งงอมืองอเท้าอยู่เฉย ๆ โดยไม่แสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน แก่ครอบครัวและประเทศชาติบ้านเมือง การฟื้นฟูเศรษฐกิจของบ้านเมืองด้วยวิธีมีร้อย มีพัน มีอาหารว่างรอบบ้านรอบเมือง ทุกแห่งทุกหน ทุกตำบลหมู่บ้าน ตามชานเมือง ไนท์คลับ อะไรต่ออะไรยุ่งกันไปหมด รู้สึกจะไม่ใช่เป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้เจริญ แต่จะเป็นการสังหารตน สังหารครอบครัว และสังหารประเทศชาติให้จมลงไปด้วยอำนาจของกิเลสประเภทเผาคนทั้งเป็นอย่างไม่สงสัย เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงไม่ส่งเสริมให้คนสนใจในทางนี้ กลัวโลกจะพินาศไม่มีมนุษย์เหลือค้างอยู่ในโลกอีกต่อไป

พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีเกิดขึ้นแล้ว ย่อมมีดับเป็นธรรมดา ทีนี้คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วนั้นจะไม่ดับหรือ ?

อ๋อ ถ้าเรายังไม่ดับคำสั่งสอนก็ยังไม่ดับ ถ้าเราดับเมื่อไร คำสั่งสอนก็ดับในบุคคลคนนั้น ส่วนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ปฏิบัติกันต่อไป ที่สำคัญก็คือ เวลาจะไปเที่ยว

หาความรื่นเริงบันเทิงโดยไม่มีขอบเขตนั้น รู้สึกจะไม่กลัวการเกิดการดับ แต่เวลาจะน้อมใจเข้ามาสู่ศีลธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า กลับกลัวแต่จะดับจะตาย ข้อนี้จึงน่าสลดสังเวชอยู่มาก เวลาจะออกไปเที่ยวเปิดอารมณ์ให้สบาย ๆ คล้ายกับจะไปขึ้นสวรรค์ทั้งเป็นนั้น ไม่กลัวว่าอะไรจะเกิดจะดับ แต่เวลาจะประพฤติศีลธรรม กลัวแต่ธรรมของพระพุทธเจ้าจะดับ และกลัวว่าตัวจะตาย ฉะนั้น ความดีจึงไม่มีโอกาสก้าวไปได้ถึงไหน มีแต่ความหลอกลวงถ่วงจิตใจวิ่งแซงหน้าไปอยู่ตลอดเวลา ไม่มีโอกาสตามมันให้ทันได้เลย

กระผมใคร่จะกราบนมัสการ ถามท่านพระอาจารย์ว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ถือว่าเป็นกึ่งพุทธกาล หมายความว่าอย่างไรครับ ?

อ๋อ กึ่งนั้นกึ่งเวล่ำเวลาต่างหาก ไม่ใช่กึ่งคำสอนจะเกิดจะดับ

การที่ถือว่าปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่ว่าเป็นกึ่งพุทธกาลหมายความว่า ศาสนาพุทธจะยั่งยืนอยู่ห้าพันปีนั้นใช่ไหมครับ ?

อันนี้ ท่านตรัสไว้ตามกาล คือ หลักพระพุทธศาสนาที่สอนไว้ ท่านกำหนดไว้พอประมาณว่า ห้าพันปี เมื่อถึง ๒๕๐๐ ก็เป็นอันว่ากึ่งตามเวล่ำเวลาของห้าพันปี เรียกว่ากึ่งแห่งกาลเวลา แต่ที่พระพุทธเจ้าประทานไว้ขนาดนี้ เข้าใจว่าจะพอสมควรแก่ความสามารถของผู้มีความเชื่อความเลื่อมใส จะประพฤติปฏิบัติตามธรรมของพระ-องค์ได้อย่างมากก็เพียงห้าพันปีเท่านั้น นอกจากนั้นก็อาจเป็นความเปลี่ยนแปลงทางความรู้ความเห็นไปต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้ขาดความเคารพนับถือไปเองสำหรับหมู่ชน จึงคล้ายกับศาสนธรรมดับไป ความจริงศาสนธรรมมิได้ดับ แต่แม้ธรรมจะเป็นธรรมชาติดีอยู่ดั้งเดิมก็ตาม เมื่อไม่มีผู้สนใจจะฟื้นฟูขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ตนแล้ว ธรรมก็กลายเป็นโมฆะไปในหมู่ชนที่หมดความสนใจโดยสิ้นเชิงแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงประทานศาสนาไว้พอประมาณว่าห้าพันปี หากว่าเรามีอายุยืนยิ่งกว่าห้าพันปี

จะประพฤติปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งกว่านั้น ก็ยิ่งจะเป็นการเพิ่มพูนความดีได้มากขึ้น แต่นี่รู้สึกเสียใจ ที่อายุของมนุษย์เรามีเพียงไม่กี่ปี แล้วก็ดับไปเสีย บางรายก็ไม่สามารถทำความดีให้แก่ตนได้ และทำตัวให้เป็นโมฆะทั้งปัจจุบันและอนาคตก็มีจำ-นวนไม่น้อย เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายเมื่อได้ก้าวเข้ามาสู่ความเป็นมนุษย์ และได้นับถือพระพุทธศาสนาที่ทรงไว้ซึ่งเหตุผลอย่างสมบูรณ์ทุกอย่างแล้ว ก็ควรสนใจนำไปปฏิบัติดัดแปลงกายวาจาใจของตนให้มีคุณค่า แม้จะดับไปก็ให้ดับไปแบบบุคคลที่มีชัยชนะในตัว คือ ความเป็นผู้มีคุณงามความดีอย่างพร้อมมูลแล้ว อย่าให้สูญพันธุ์ไปโดยหาซากความดีติดตัวมิได้

มีคำถามส่งมามากมาย อยากจะทราบกันว่า นรกกับสวรรค์ มีจริงหรือไม่ ถ้ามี อยู่ที่ไหนบ้าง

ไม่ได้ถามนักท่องเที่ยวเขาบ้างหรือ เขาไปเมืองไหนบ้าง นรกเขาได้ไปหรือเปล่า อาจารย์ไม่ใช่นักท่องเที่ยว จึงไม่กล้าจะเรียนได้ แม้แต่เมืองนอกเมืองนาก็ไม่เคยไปเห็น แล้วจะสามารถไปเห็นนรกสวรรค์ได้ยังไง ต้องไปถามนักท่องเที่ยวเขาจึงจะรู้ในเรื่องนี้

ปัญหาต่อไปมีคำถามส่งมาว่า นิพพาน หมายความว่าอะไร และมีจริงหรือไม่ ?

นิพพานนั้น ถ้าแปลเฉพาะคำว่านิพพานก็แปลว่าดับสนิท คำว่าดับสนิทนั้นเทียบกับไฟที่ก่อเปลวขึ้นมาด้วยเชื้ออย่างมากมาย แต่ได้ดับลงไปด้วยเครื่องดับไฟที่ทันสมัย เมื่อไฟดับลงไปอย่างสนิทแล้ว ผลก็คือความเย็นปรากฏขึ้นมา และไม่ทำให้สิ่งทั้งหลายถูกไฟไหม้ฉิบหายต่อไปอีก กิเลสซึ่งเปรียบเหมือนกองเพลิงดับไปจากใจด้วยมรรค คือข้อปฏิบัติที่ทันสมัย นั้นเรียกว่านิพพาน แปลว่าความดับสนิทแห่งกิเลสทั้งหลาย คือบรรดาสิ่งที่เป็นภัยต่อใจดับไปโดยสิ้นเชิง คงเหลือแต่ความ

บริสุทธิ์และความเป็นบรมสุขอันเป็นหลักธรรมชาติของจิตที่บริสุทธิ์เท่านั้น นั่นแล คือนิพพาน พอเข้าใจมิใช่หรือ ไม่ใช่คำว่านิพพานแล้วจะดับไปหมดทั้งคน ทั้งสัตว์อะไร ๆ ดับไปหมดอย่างนั้น ความดับสนิทแห่งกิเลสนั่นแลคือสอุปาทิเสสนิพพานของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านในเวลาขันธ์ยังครองตัวอยู่ เมื่อขันธ์สลายตัวลงไป ก็เป็นอนุปาทิเสสนิพพาน มีแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ นี่ท่านเรียกว่านิพพาน เราจะไปหานิพพานที่ไหนกัน

กระผมใคร่ขอถามท่านพระอาจารย์ว่า ในฐานะที่พวกกระผมเป็นนักศึกษา กระผมได้ทราบว่าไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาหรือเป็นพระภิกษุก็ตาม ปัญหาที่สำคัญในการศึกษา ที่สำคัญที่สุดก็คือ ไม่สามารถจะตั้งสมาธิให้แน่วแน่สำหรับการศึกษานี้ได้ ฉะนั้น กระผมใคร่นมัสการถามท่านพระอาจารย์ว่า จะทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ที่กำลังศึกษาธัมมะ หรือศึกษาทางโลกนี้ สามารถตั้งสมาธิให้แน่วแน่ได้โดยที่ไม่มีจิตใจฟุ้นเฟื่อนเลย ?

ในข้อนี้แม้แต่อาจารย์ผู้กำลังอธิบายอยู่เวลานี้ ก็ไม่ปรากฏว่าได้หาบหามตู้สมาธิมาเกิดด้วย แต่ก็ยอมรับว่าสมาธินั้นย่อมเกิดขึ้นจากการบำเพ็ญด้วยกันทุกราย ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยการนิ่งนอนใจอยู่เฉย ๆ ด้วยการอิดหนาระอาใจและความไม่สนใจ แต่จะเกิดขึ้นด้วยความสนใจฝึกใฝ่ใคร่ธรรมด้วยกัน แม้ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นนักศึกษาก็ต้องเป็นผู้มีสมาธิคือความแน่วแน่อยู่เสมอว่า จะศึกษาหลักวิชานั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความพากเพียรของตน นี่ก็จัดว่าเป็นสมาธิประเภทหนึ่งที่มีประจำอยู่ในใจของนักศึกษาซึ่งกำลังเล่าเรียน ธัมมะก็เหมือนกันถ้ามีความขยันหมั่นเพียรเหมือนกับงานทั่ว ๆ แล้ว เรื่องสมาธิแม้เราจะไม่ได้หาบหามตู้มาด้วยก็ตามแต่จะต้องปรากฏขึ้นที่ใจของผู้มีความเพียรโดยไม่ต้องสงสัย

ผมขอนมัสการพระคุณเจ้า ผมมีปัญหาใคร่จะถามเรื่องศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องศีลห้า คือ มีคนศาสนาอื่น มักจะโจมตีพระพุทธศาสนาในแง่ที่ว่า

พุทธศาสนานั้นมักจะดีแต่ภาคทฤษฎี แต่ในภาคปฏิบัติแล้วรู้สึกว่ายังย่อหย่อนอยู่มาก โดยเฉพาะศีลข้อแรกคือข้อปาณา ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ แต่ชาวพุทธส่วนมากก็มักจะฆ่าสัตว์ และก็รู้สึกว่าทางพระพุทธศาสนานี้ถ้าหากไม่ฆ่าสัตว์ คนเราจะอยู่ได้อย่างไร โดยเฉพาะพระสงฆ์องคเจ้า เมื่อไม่มีคนฆ่าสัตว์ไปถวาย ไม่ทราบว่าจะอยู่ได้ด้วยวิธีไร ?

ก็อยู่ได้ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์นั่นเอง จะอยู่ได้ด้วยอะไร เช่นพระท่านไม่ฆ่าสัตว์ ท่านก็ยังอยู่ได้ ฆราวาสไม่ฆ่าสัตว์จะอยู่ไม่ได้ยังไง เราต้องคิดถึงความสำคัญของชีวิตแห่งสัตว์และมนุษย์ทั่ว ๆ ไป อย่าเห็นว่าสำคัญเฉพาะชีวิตของเราคนเดียว แต่ไม่เห็นความสำคัญในชีวิตของผู้อื่น ต้องเห็นความสำคัญทั้งชีวิตของเราด้วย ของคนอื่นและสัตว์อื่นด้วย ว่ามีคุณค่าแห่งความเป็นอยู่เท่า ๆ กัน จึงจะเห็นความสำคัญของปาณาติบาต ที่ท่านห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ เช่นสัตว์ตัวหนึ่งมีชีวิตอยู่ไปได้กี่วันเขาก็เป็นสัตว์เต็มภูมิของเขา หากได้ถูกฆ่าไปเสียความสืบต่อแห่งชีวิตของเขาก็ขาดไปทันที เราก็เช่นกัน เมื่อถูกทำลายชีวิตลงในขณะใดความเป็นมนุษย์ก็ขาดลงในขณะนั้น เมื่อกล่าวโดยส่วนรวมแล้ว คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์และคุณค่าแห่งความเป็นสัตว์มีชีวิตเหมือนกันหมด ถ้าชีวิตยังเป็นไปอยู่ สัตว์ก็เป็นสัตว์เต็มภูมิของสัตว์ มนุษย์ก็เต็มภูมิของมนุษย์ หากชีวิตหาไม่แล้วไม่ว่ามนุษย์และสัตว์ต้องเป็นผู้หมดคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์และเป็นสัตว์ลงเท่าเทียมกัน เท่าที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลายนั้น เป็นความชอบยิ่งแล้ว คนเราถ้าเห็นคุณค่าเฉพาะชีวิตของตัว แต่ไม่เห็นคุณค่าแห่งชีวิตของผู้อื่นก็รู้สึกว่าเป็นคนที่เห็นแก่ตัวและเอาเปรียบผู้อื่นมากเกินไป อาจจะอยู่กับโลกเขาไม่ได้ ที่มีคนศาสนาอื่นโจมตีศาสนาพุทธว่าดีแต่ภาคฤทษฎี แต่ภาคปฏิบัตินั้นรู้สึกยังย่อหย่อนอยู่มาก ข้อนั้น ไม่ว่าแต่พุทธศาสนา แม้ศาสนาอื่น ๆ ที่เขาผู้โจมตียอมรับนับถือก็ย่อมเป็นความจริงดังที่ว่านั้น เพราะทุก ๆ ศาสนาเป็นแต่ผู้ชี้แนวทางให้คนทำดีและชี้บอกทางชั่วให้คนละเว้นปล่อยวางเท่านั้น จะดีหรือชั่วก็ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติหรือไม่

เท่านั้น ศาสนามิได้เป็นผู้ไปคอยรับบาปหาบกรรมแทนเขา และไม่มีสิทธิที่จะยอ คนนั้นว่าดีแล้วพาขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น และตำหนิคนนี้ว่าชั่วแล้วจับโยนลงนรกไปเสีย ที่ว่าชาวพุทธฆ่าสัตว์นั้น ความจริงผู้ที่ฆ่าก็มี ผู้ที่ถือเคร่งครัดไม่ฆ่าก็มีมากมาย ถ้าจะคิดด้วยความชอบธรรมสมกับนักธัมมะด้วยกันแล้ว สิ่งที่น่าชมก็ควรชมด้วยความชอบธรรม ผู้ฟังที่มีธรรมในใจจะได้อนุโมทนา ไม่แสลงหูเพราะการติว่ามีอะไรแฝงอยู่ เมื่อพูดด้วยความเป็นธรรมโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ไม่ว่าชาวพุทธหรือชาวอะไรทั่วโลกล้วนเป็นนักฆ่าสัตว์ด้วยกัน จนปลาทั้งตัวเล็กและตัวใหญ่เท่าภูเขาที่อยู่ในมหาสมุทรทะเลที่กว้างแสนกว้างลึกแสนลึก จะไม่มีเหลือพอจะสืบพันธุ์ต่อไปอยู่แล้ว อีกไม่นานน่ากลัวจะไม่มีสัตว์น้ำสัตว์บกตลอดมนุษย์มะนายังเหลือติดแผ่นดินแผ่นน้ำนี้เลยจะว่าอะไรปู ๆ ปลา ๆ ล่ะ ถ้าใจมนุษย์จะกำเริบเห็นการฆ่าการเบียดเบียนกันว่าเป็นของดีและเสริมความรู้ความฉลาดของตนว่าเป็นบุคคลพิเศษเกินโลกอยู่ สรุปแล้วจะมีชาวอะไรกันบ้างที่ไม่นิยมการฆ่าการเบียดเบียน นอกจากชาวสัตว์และชาวมนุษย์ที่ตายแล้ว และผู้ยังมีชีวิตอยู่แต่เป็นผู้มีใจเปี่ยมด้วยเมตตามองเห็นอกเขาอกเราว่าสัตว์ทั้งหลายรักความเป็นอยู่ แต่เกลียดกลัวความล้มความตายเสมอกันเท่านั้น ส่วนที่เกี่ยวกับพระนั้นสำหรับพระท่านมิได้บวชมา เพื่อรบกวนลวนลามเถียงกินเนื้อกินปลากับท่านผู้ใด ท่านองค์ใดมาบวชต่างก็บวชเพื่อรักษาศีลรักษาธรรมมีความเป็นอยู่เกี่ยวกับศรัทธาญาติโยมตามธรรมเนียมที่มีการงาน และความเป็นอยู่ผิดกับฆราวาส มีผู้นำอะไรมาถวาย ถ้าไม่ผิดวินัยท่านก็รับฉันและใช้สอยไปตามเรื่องของคนที่มีความเป็นอยู่เนื่องด้วยผู้อื่น การไม่ฆ่าสัตว์และฉันเนื้อสัตว์นั้น พระท่านพอทนได้แม้แต่เรื่องใหญ่ ๆ กว่านี้ที่โลกชอบทำกันมาก ๆ พระท่านยังทนได้ จึงกรุณาอย่าเป็นห่วงกับพระถึงกับต้องไปเที่ยวฆ่าและเบียดเบียนเขาให้ร้อนเป็นไฟไป เพราะพระเป็นสาเหตุ อาจารย์ไม่เห็นด้วยเพราะมิได้บวชมาเพื่อส่งเสริมใครให้เป็นคนชั่วและก่อความเดือดร้อนให้แก่กันด้วยการฆ่าและการเบียดเบียน แม้จะมีความลำบากเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนท่านที่มาเกี่ยวข้องทั้งใกล้และไกลก็ยอมทนเอา เพราะความ

มุ่งหวังอยากให้คนดีมีเมตตาต่อกัน โลกจะได้เย็น ไม่ประสงค์ดังที่ว่านั้น มีอะไร ๆ ที่เข้าใจว่าเกี่ยวกับพระเป็นต้นเหตุกรุณาตัดออกให้หมด อย่าให้ปรากฏว่ามีความกังวลอยู่ในใจอีกต่อไป พระท่านจะได้สบายใจว่าตนบวชมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ โยมก็จะได้หายห่วงเกี่ยวกับเรื่องฆ่า ๆ ฟัน ๆ ซึ่งฟังแล้วไม่สบายใจเลย

กระผมใคร่กราบนมัสการว่า ตามพระพุทธประวัติที่ว่า วันออกพรรษาหรือวัน เทโว...... เป็นวันที่ต้อนรับการเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องนี้เป็นจริงอย่างไรครับ ?

อ๋อ ก็ถามในสิ่งที่มองไม่เห็นกันด้วยตาเนื้อ ถ้าจะบอกว่าจริงก็เหมือนโกหกกัน จะว่าไม่จริงก็ไม่ได้ไปเห็นเวลาท่านเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ไม่ทราบจะให้เรียนตอบอย่างไร อาจารย์ต้องยอมในข้อนี้ เพราะไม่เคยไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จึงไม่รู้เรื่องอะไร ถ้าจะถามก็กรุณาถามอย่างนี้ดีกว่าว่า ท่านมาจากวัดป่าบ้านตาดหรือเวลานี้วัดป่าบ้านตาดยังมีอยู่หรือเปล่า อาจารย์จะได้ตอบทันที

ถ้าอย่างนั้น ก็หมายความว่า คัมภีร์บทนั้น เป็นคัมภีร์ที่ยืนยันไม่ได้ใช่ไหมครับ ?

ถ้าเราจะถือคัมภีร์เป็นเครื่องยืนยันแล้ว ผู้ที่เคยเห็นคัมภีร์มาแล้ว มาถามก็ไม่ควรถาม เพราะได้ดูคัมภีร์เหมือนกันและเป็นคัมภีร์ที่ยืนยัน ทั้งแก่ผู้ถาม ทั้งแก่ผู้ตอบและแก่ผู้ฟังเหมือนกัน

พระพุทธองค์ตรัสว่า *สัพเพ สังขารา อนิจจา สัพเพ สังขารา ทุกขา สัพเพ ธัมมา อนัตตา* **โดยเฉพาะข้อหลังสุดนี้** *สัพเพ ธัมมา อนัตตา* **นี้หมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีตัวตน เพราะฉะนั้น กระผมผู้ยืนพูดนี้ก็ไม่มีตัวตน ถ้าเช่นนั้นแล้วกระผมไปฆ่าใครเข้า ไปฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเข้า ก็ควรจะกล่าวว่า ไม่มีตัวตนเป็นการ**

ไปฆ่าอะไรทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว บาป—บุญ—ความดี—ความผิด ก็คงไม่มีใช่ไหมครับ ?

ขออภัยด้วย คือถ้าเรายังเห็นว่ามีตัวตนอยู่ก็อย่าไปฆ่า ถ้าไปฆ่าเดี๋ยวจะผิดกฎหมายและจะติดคุกติดตะราง เพราะเป็นการฆ่าคน ถ้าอันไหนไม่เป็นตัวเป็นตนแล้วก็ฆ่าได้ เช่นกิเลสตัณหาอาสวะมันมีอยู่ภายในตัวเรานี้ แม้จะฆ่าวันยังค่ำก็ไม่มีใครมาจับให้ติดคุกติดตะราง ทั้งไม่เป็นบาปด้วย นอกจากเป็นคุณแก่เราโดยถ่ายเดียวเท่านั้น โปรดพยายามฆ่าตรงนี้ อย่าไปเที่ยวหาฆ่าสิ่งที่เป็นตัวเป็นตน เช่นคนและสัตว์ เป็นต้น มันเป็นโทษ

กระผมใคร่ขอกราบนมัสการถามว่า ในทางพุทธศาสนา ได้แบ่งออกเป็นสองทาง คือ ทางมหานิกาย และธรรมยุต บางครั้งทำไมถึงไม่ถูกกัน และทางไหนที่ดีที่สุดครับ ?

อ๋อ ข้อนี้เราควรคิดดูว่า แม้แต่สามี—ภริยา ก็ยังมีลูกหญิงลูกชาย เช่นนาย ก. นาย ข. นาง ง. นาง ช. ซึ่งแตกแขนงออกมาจากพ่อ—แม่คนเดียวกัน และบางครั้งระหว่างลูกสองสามคนนั้นก็ยังมีการทะเลาะกันได้ พระสงฆ์ท่านก็เป็นคนเช่นเดียวกับพวกเรา ก็อาจมีบ้างเป็นธรรมดา ทางที่ดีที่สุดนั้นคือ อย่าทะเลาะกันนั่นแลเป็นทางที่ดีที่สุด

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ ค่ายธนะรัชต์ อ. ปราณบุรี จ. ประจวบคีรีขันธ์
พ.ต.เชษฐ พัวพาณิช ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา เมษายน 2517